

Městská knihovna v Praze

NOVÁ POVÍDKA O TŘECH PODIVNÝCH TOVARYŠÍCH

Václav Říha

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60 Kč** za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Nová povídka o třech podivných tovaryších

Václav Říha

Znění tohoto textu vychází z díla [Nová povídka o třech podivných tovaryších](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Jan Laichter v roce 1929. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Václav Říha: Nová povídka o třech podivných tovaryších), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 15. 11. 2018.

OBSAH

I. JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI S PRINCEM NA VRÁŽKÁCH A JAK S NÍM HLEDALI PRINCEZNU Z VĚŽE SNŮ . . .	8
1. Povídka o udatném krejčím, kterou vypravoval krejčí kováři a ševci	10
2. Povídka o udatném ševci, kterou vypravoval švec krejčímu a kováři	14
3. Povídka o udatném kováři, kterou vypravoval kovář kamarádům a princům	17
II. JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI S HADAČEM V HORSKÉ HOSPODĚ A JAK S NÍM HLEDALI PRINCEZNU V ZRCADLOVÉM ZÁMKU	27
1. Povídka o drakovi za mořem a princezně, kterou vypravoval hadač třem tovaryšům	28
2. Povídka o drakovi v skále a princezně, kterou vypravoval krejčí tovaryšům a hadačovi	33
3. Povídka o čaroději bez duše a princezně, kterou vypravoval švec tovaryšům a hadačovi	37
4. Povídka o třech kovových králích a princezně, kterou vypravoval kovář tovaryšům a hadačovi	41
III. JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI SE ČTYŘMI BRATRY UMĚLCI A S JEJICH OTCEM, MYSLIVCEM	46
1. Povídka o hadači, kterou vypravoval starý myslivec synům a třem tovaryšům	50
2. Příběh bratra zloděje	54
3. Povídka o mistrném zloději, kterou vypravoval starý myslivec synům a třem tovaryšům	56
4. Příběh bratra tesaře	60
5. Povídka o lodi běžící po suchu, kterou vypravoval starý myslivec synům a třem tovaryšům	63
6. Příběh bratra střelce	66

IV. JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI SE ŽLUTÝM MUŽÍČKEM A JAK SE STAL KOVÁŘ KRÁLEM	71
1. Povídka o živé vodě a spící princezně, kterou vypravoval krejčí kováři a ševci.....	73
2. Povídka o umělém ptáku, zlaté houni a spící princezně, kterou vypravoval švec kováři a krejčímu	78
3. Povídka o zlatém ptáku, zlatém koni a mořské princezně, kterou vypravoval kovář krejčímu a ševci	83

Před čtvrt stoletím jsem napsal povídku o třech podivných tovaryších. Vyšla, rozešla se, zmizela, nezbylo po ní stopy. Letos jsem náhodou dostal jeden výtisk. Četl jsem jej a nelíbilo se mi, co jsem tehdy napsal. Proto jsem napsal nyní tuto novou povídku o třech podivných tovaryších a pan Laichter mi ji vytiskl.

V. Ř.

I.

JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI S PRINCEM NA VRÁŽKÁCH A JAK S NÍM HLEDALI PRINCEZNU Z VĚŽE SNŮ

Na Vrážkách¹ se říká u staré kaple na vršku, kam chodívala za starodávna procesí. Kolem kaple stojí několik prastarých sosen, od silnice vede nahoru křížová cesta až k studánce se zázračnou vodou. U studánky je chaloupka, v té býval poustevník. Poutníci si v té studánce vymývali oči, poustevník jim prodával balzám z těch sosen proti všem nemocem. Poustevník dávno umřel, procesí přestala, kaplička zpustla. Ale v tom pramenu je dosud studená, čirá voda a v chaloupce přespávají rádi lidé chodící světem.

Jednou v podzimní večer sešli se u kaple tři tovaryši: krejčí, švec a kovář. Slunce si právě sedalo na les, nad lukami v údolí se táhly mlhy, a do sosnových větví se slétaly vrány. Krejčí byl útlého těla, s plavými vousky na bradě do špičky, husu měl pošitou zeleným sukнем. Tlustý, zrzavě zarostlý švec nesl na zádech ranec vyspravovaný dratví², potil se a nadával na kamenitou cestu. Černovlasý kovář v kožené zástěře, s brašnou na řemenu, byl čistě oholen, měl kabát na ramenu a pod rukávy pruhované košile bylo znát mocné, tvrdé svaly.

Když se ti tři tovaryši sešli, dali si navzájem dobrý večer, prostřeli si u studánky houně, šli na suché větve a rozdělali oheň. Krejčí vyňal z kapsy dvě vajíčka a skývu bílého chleba, kovář měl plástev špeku a černý, solený krajíc; švec vrčel, jak jsou lidé na vsi neuhovliví, sešel k poli, vytahal hromadu brambor a pekl je v popelu. Po jídle krejčí vzal nit a jehlu, spravoval si chatrný kabátek, švec vytáhl z kapsy

1 Původně odlehlé místo, kde podle pověstí probíhaly čarodějnické a tajné náboženské obřady. *Pozn. red.*

2 Obuvnická nit. *Pozn. red.*

opálenou dřevěnku³, huboval na klíšťata, na mravence a hleděl po očku, jak si kovář nacpává nakouřenou pěnovku z nabitého pytlíku. Když ucítil kovářův tabák, neudržel se, požádal, aby mu dal nacpat: měl ve své měchuřině jen třešňové listí s bramborovou natí. Kovář ho nechal nacpat a potom pravil:

„Kamarádi, do noci je ještě daleko, snad bychom si mohli trochu popovídat. Ty, krejčí, jsi z nás nejmladší, tak začni.“

Krejčí složil pozorně kabátek, přihladil rukou, potom si zatáhl za plavou bradku a počal:

3 Dřevěná dýmka. Pozn. red.

1. Povídka o udatném krejčím, kterou vypravoval krejčí kováři a ševci

Tak byl jeden krejčí – však já jsem to nebyl – měl tak málo práce jako já, ale byl ženat, děti jako čmelíků, to ho mrzelo; býval z toho při díle zlobivý. Jednou, když dodělával, nešel ani k večeři, žena mu přinesla na desku kyselo⁴. Jedl úkradkem při práci, nabryndal trochu a hned se na ty loužičky slétlo much až černo. Plácl po nich rukou, a když je spočítal, dobrých padesát zabil a ještě na padesát jich zranil.

To se mu líbilo, že je takový hrdina. Pomyslel si: padesát zabil, padesát zranil, a ještě se nenazlobil; kolik by jich byl pobil, kdyby se byl rozzlobil? Oznamil ženě, že půjde do světa, nedbal na její pláč a náрек, chystal se na cestu. Ušil si pěkný ranec a na vrch rance vyšil zlatou nití nápis: „Padesát zabil, padesát ranil, ani se nenazlobil.“

Vyšel časně ráno na silnici, šel bez zastávky, až slunce počalo připalovat. Pak se usadil pod lípu v příkopě, snědl několik vdolků, lehl a usnul. Jel kolem král na procházku, vidí chlapa ležet v příkopě, poslal lokaje podívat se, kdo to je. Lokaj se vrátil ke kočáru vyděšen a hlásil, že ten chlap padesát zabil, padesát ranil, ani se nenazlobil. Král pravil: „To je dobře, toho potřebujeme, přiveď mi ho sem!“ Když lokaj přivedl krejčího, vzal ho král do kočáru a dovezl si ho na svůj zámek. Krejčímu se to líbilo, měl radost, jaká to je dobrá věc, být hrdina. V zámku dostal jíst a pít dosyta, vyspal se jako pán v prachových peřinách.

Ale ráno po snídani povídá král krejčímu: „V našich lesích běhá divoký kanec kňour, zahubil už mnoho lidí; kdo ho chytí nebo zabije, dostane moji dceru princeznu za ženu. Tuto je princ, chystá se na lov. Seber se a jdi také.“

Krejčí poznal, že být hrdinou není jen tak, ale co dělat: vzal si do rance pečenou husu, hrst koláčů a víno, vydal se do lesa. Cestou spatřil plno myslivců na koni, honce s klacky a s provazy, vpředu jel princ na šemíkoví. Vyhnul se jim, šel lesem až ke kapličce u brodu,

4 Polévka. Pozn. red.

kam ten kňour chodíval pít, a pomyslí si: jestli mne to zvíře potká, je se mnou konec, ať se aspoň naposled dobře poměju na světě. Sedl na schůdek u kaple, dal se do husy a zapíjel vínem. Z daleka slyšel troubení, křik, rachot, rány, jak ti myslivci toho kňoura nadháněli princovi.

Jak tak hoduje, najednou to zapraská v roští, zachruní, kňour se žene rovnou na něho. Milý krejčí se jen vymrskl a hup na nohy, šup do kaple; ale kňour nelenil a za ním. Krejčí, že byl subtilního těla – však jako já – protáhl se okénkem, zabouchl vrátka, sedl před ně a dojídal své koláče. Myslivci troubili, bouřili, celý les vyplašili, ale kňour nikde. Konečně dojeli k brodu, princ spatřil krejčího, pravil: „To je divná věc; celý les jsme prohledali a toho kance jsme ne našli!“

„Jak byste ho mohli najít, můj princi,“ povídá krejčí, „když ho mám tady zavřeného v kapličce!“

Myslivci mu to nechtěli věřit, ale kňour zvětřil lidi a počal bouřit. Dalo to práce, než mu nastavili tenata⁵ z provazů, a než ho do nich chytili. Všichni slavili krejčího hrdinu, jen princ zuřil, že ho takový krejčí překonal; a král se mrzel, komu to má dát princeznu za ženu. Pochválil sice krejčího, ale pravil: „Ještě ti zbývá jedna věc: jsou tu ve skále dva lupiči, hubí lid a drancují dědiny. Ty dva zabiješ snadno, vždyť jsi padesát zabil, padesát ranil, ani ses nerozzlobil.“

V krejčím byla malá duše, ale co měl říci? Dva sluhové ho vyvedli k večeru do hor, ukázali mu z daleka to lupičské doupě a nechali ho tam. Krejčí by byl rád utekl, ale na noc se bál. Vylezl si na dub před tou děrou, rozvázal ranec a počal hryzat uzenu kýtu. Ale sotva začal, už se tu ženou dva strašní chlapi rovnou pod ten dub. Rozdělalí oheň, pekli si berana, krejčí seděl ve větvích, ani nedutal, dusil se tím dýmem, až mu tekly slzy. Když se ti lupiči najedli, bylo už tma; chvíli ještě se radili, na koho zítra půjdou, potom usnuli. Krejčí se dal znovu do kýty, ale ruce se mu třásly strachy, kýta mu vypadla a uhodila jednoho lupiče přímo do čela. Lupič vyskočil, myslil, že

5 Sít na chytání zvěře. *Pozn. red.*

ho chce kamarád zabít. Vrhli se na sebe a tak dlouho se bili, až se navzájem pobili. Krejčí je ráno našel pod dubem mrtvé, běžel do zámku a křičel zdaleka, že ti dva už nežijí.

Král nevěděl, co si počít, konečně si zavolal prince a řekl mu, že se bude zítra s krejčím bít, kdo z nich je pravý vítěz. Princ se bál bojovat s takovým hrdinou, myslel na úklad. K půlnoci, když všechno spalo, vzal těžkou železnou palici a šel na krejčího.

Krejčí spí pokojně v prachových peřinách, najednou se probudí, slyší, někdo hmatá po klíče na dveřích. Vyskočil, a než by řekl popel, už byl pod postelí. Dveře se otevřely, kdosi šel potmě až k posteli a bác! bác! palicí do peřin; přitom vrčel: „Tumáš! Tumáš! Ty už zítra bít nebudeš!“

Krejčí pod postelí ani nedýchal, až zas dveře zapadly a bylo ticho. Potom vylezl, lehl do peřin a spal až do rána.

Ráno přišel princ vesele ke králi, vykládal při snídani, jak toho hrdinu spořádá, ale vtom zbledl, že by se na něm byl krve nedořezal: ve dveřích se objevil krejčí a dával jim oběma dobrýtro! Král se ptal krejčího, jak se vyspal, krejčí pravil:

„Ach špatně, královská Milosti, špatně! Zdálo se mi, že mi někdo leze do postele, škrabe mne po zádech a volá: ‚Zítra bít nebudeš! Zítra bít nebudeš!‘ Co to asi znamená?“

Král se smál:

„To znamená, že se dnes opravdu budeš bít s naším princem, a kdo z vás vyhraje, ten si vezme mou dceru za ženu.“

„Ach, královská Milosti!“ vykřikl krejčí. „Pročpak bych se s panem princem bil o nevěstu? Vždyť já už jsem ženatý a mám jedné ženy dost! Kdybych tak raději dostal něco na rodinu...“

Princ vyskočil, objemul krejčího a nasypal mu plný ranec dukátů. Krejčí si počkal ještě na svatbu prince s princeznou, všichni se s ním mazlili, krejčího hrdinu slavili. Potom naložil všechno, co dostal, na vůz a jel domů k ženě a k dětem.

* * *

Kovář se smál, že opravdu je štěstí někdy slepé, neví, proč a komu přeje, ale švec se rozzlobil na pány, jací jsou zlí a věrolomní⁶; sami prý nic nezmohou a jen by chtěli využít chudého člověka. „Když mi dá kovář ještě nacpat, povím vám takový příběh o jednom ševci, to je pravda jistá, mám to od jednoho facíra⁷, a ti se vyznají ve světě.“

6 Porušující sliby. *Pozn. red.*

7 Člověk bez stálého zaměstnání, povaleč. *Pozn. red.*

2. Povídka o udatném šveci, kterou vypravoval švec krejčímu a kováři

Byl jeden švec, uměl dělat čistou práci jako já; ale chytili ho verbíři a odvedli ho na dvanáct let na vojnu. Šveci se na vojně stýskalo po horách, po rodné dědině, zběhl z vojny a utekl do lesů, toulal se několik dní, až hladem zdivočel.

Do těch lesů si vyjel král na hon, ale ztratil se svým lidem, zabloudil, navečer nevěděl kudy kam. Konečně našel u potůčku toho vojáka, ždímal vypranou košili. Král se ho bál, ale nevěděl co si sám počít, tak vyšel z houští a povídá:

„Dobrý večer, vojáku, copak tady děláte?“

Voják se lekl, že jdou pro něho, ale vida pána, pravil:

„Ach jsem smutný, pane! Utekl jsem ze stesku z vojny a tady bloudím, peněz nemám, hladem už nevím kudy kam.“

Král byl rád, že ten voják mu neublíží, odpověděl: „Vojáku, nic se neboj, jen mne vyved' z lesa ven, ved' mne do města. Nic se ti nestane, já mám v městě velikou moc, však uvidíš!“

Voják si oblékl košili i kabát, řekl:

„Dnes už je tma na cestu lesem; tamhle v dolíku bliká světýlko, pojďme se tam podívat.“

Přišli k lesní hospodě, hostinský hleděl jako kakabus a loupal po těch nočních chodcích očima. Přinesl jim plesnivý sýr a kořalku, ale chtěl napřed peníze. Král vytáhl pytlík s dukáty a ptal se, mohou-li tam přespat. Hospodský, když spatřil dukáty, zašklíbil se, že mohou: „Však uvidíte, jak se vám bude spát, ani se nevzbudíte!“

Král byl rád, že si odpočine, ale vojákovi se to nezdálo. Za chvíli v lese cosi hvízdá, z chalupy odpovídá, dovnitř se vhrne pět lupičů, šestý Hatěřán. Jak viděl pocestné, smál se, že bude zábava. Co prý si přejí: provaz, kuli, nebo nůž? Aby si vybrali.

Král umíral strachy, ale voják vstal a povídal:

„Nic z toho, ale kotlík hořící kořalky chceme, a že ji vypijeme, abys viděl, kdo je pán!“

Hatěřán se zarazil a pravil:

„Kamaráde, jestli tohle dokážeš, sám první se ti pokloním!“

Král lomil pod stolem rukama, tahal vojáka za kabát, aby se dal raději do prosení, ale voják jen vedl svou: „Nech mne, však si to vypiju sám, jen honem kořalku sem, ať hoří plamenem!“

Hostinský přiběhl s kotlíkem silné kořalky, zapálil, až zahořela modrým plamenem. Král se schoval strachy pod stůl, voják vyskočil na stůl, vzal kotlík a volal:

„Jste tu všichni?“

„Jsme, jsme!“ křičel hostinský a tlačil se nejbliž k stolu. Vtom voják, chrst kotlíkem! Vylil tu hořící kořalku na lupiče a všechny je zahubil, i s hostinským. Pak řádně uklidil světnici, vytáhl krále zpod stolu půl neživého, došel do sklepa pro maso a pro víno. Jedli a pili, král radostí nevěděl, co si počít, pil s vojákem na bratrství a vypravoval mu, jak velikou moc má v městě, ale že je král, se neprojevil. Voják mlčel, kouřil a pil, smál se v duchu té moci, myslil si, že si kamarád přihnul.

Ráno se dobře nasnídali, potom voják vyvedl krále z lesa ven. Král ho žádal, aby s ním šel do města, že se mu odmění, ale voják neměl stání, jen už aby byl doma. Tak ho král žádal, přijde-li do města, aby jen šel do zámku a ptal se na Martina. Voják se zasmál:

„A toto je dobré, já jsem také Martin, to máme stejný den svátek!“

Potom se rozloučili, voják spěchal do hor, do své vsi. Usadil se zas ve své chalupě a šil boty dál. Všichni k němu chodili dávat šít, i páni ze zámku a z města, řemeslo mu šlo až radost.

Jednou potřeboval kůže, šel do města, vzpomněl si na toho Martina z lesa, a že se po něm poptá v zámku. Jen to slovo v zámku vyřkl, vojáci zatroubili do zbraně, vzdávali mu čest, vedli ho do sálu; tam seděl na trůně sám král v zlatohlavu⁸. Švec hledí – vždyť je to ten Martin! Král ho milostivě přivítal, oznámil všem, že to je jeho vysvoboditel, a pravil, že ho udělá komandantem, svěřil mu všechnu svou moc. Švec se poškrabal za uchem a pravil:

8 Brokát se zlatými vlákny. *Pozn. red.*

„Martine, královská Milosti, to ne; však se pamatuji, zač stála ta tvoje moc, když jsem tě tahal v hospodě zpod stolu!“

Král se zamračil a obrátil se k Martinovi zády. Martina vyvedli ze zámku, byl rád, že se dostal bez úrazu domů; poznal, jak je panská přízeň sladká – a hladká.

* * *

Krejčí mínil, že ten voják měl být ke králi uctivější a mohl na královském dvoře užít mnoho dobrého. Švec žádal, aby kovář rozhodl, ale tu viděli, jak kdosi zahýbá ze silnice po křížové cestě k nim nahoru. Už se smrákalo, ale proti záplavě bylo ještě dobře rozeznat, jaký to je hezký, štíhlý hoch. Když došel, dal pozdravení, kovář ho přivítal, aby se posadil. Viděli, že je z dobrého hnízda: měl husu na boku obšitou jeleninou, hůl okovanou stříbrem, lněné, čisté prádlo. Ale byl mdlý a díval se žádostivě na ševce, jak tahá z žhavého popelu brambory. Krejčí mu nabídl, aby si vzal také. Když si vzal a začal brambor loupat nožíkem, usmál se kovář a řekl:

„Pane, toto je krejčí, toto švec a já jsem kovář. Vy jistě nejste z nás, vždyť neumíte vzít pečenou bramboru do ruky. Právě jsme si povídali, aby nám ušel čas, mohl byste nám také něco povědět.“

Ten mládenec se začervenal, viděl, jak švec chroustá bramboru jako oříšek i s popelem; dal se také do toho, a když jednu snědl, pravil:

„Já jsem princ, pane kováři, a nevím, co vám povědět, leda že jsem právě vyšel do světa a mám velkou starost.“

„Tak se zatím pěkně najezte, tu je uzené a chleba; já vám napřed povím, co se mi přihodilo nedávno v jednom mlýně, a vy nám potom povíte, co vás tlačí.“

Princ se dal dychtivě do masa, bylo vidět, že má hlad, a kovář počal povídat.

3. Povídka o udatném kováři, kterou vypravoval kovář kamarádům a princ

Bylo to v zimě, přišel jsem do jedné vsi v horách na noc. U kováře svítilo ve všech oknech, před kovárnou pobíhal ve sněhu houf dětí, kovář vdával dceru. Uctili mne, jak se patří, ale řekli mi hned rovnou, že mne nemají kam uložit, měli hostů plnou chalupu, i v kovárně leželi po zemi. Mrzlo, jen praštělo, a dobrá rada byla drahá. U stolu seděl také mlynář, povídá:

„Což o to, u nás v šalandě⁹ je zatopeno, je tam jako v lázni, jenže...“

Celý stůl se odmlčel a díval se na mne, teprve za chvíli mi kovář vyložil, co je to s tím mlýnem. Ležel nad strží za vsí, měl troje složení¹⁰, vody habaděj, ale co platno, když tam nemohl nikdo vydržet přes noc. Mlynář s rodinou i s chasou bývali ve vsi, docházeli ráno do mlýna, a jak bilo šest, už se stěhovali dolů. Mlýny šly celou noc, až do vsi bylo odtamtud slyšet výskot a křik, jako by se tam ženili čerti. A to prý už trvalo léta, nikdo nevěděl, co se tam děje. Když se tam odvážil někdy krajánek¹¹ přespat, nebylo po něm do rána ani památky.

Smál jsem se těm krajánkům, že asi strachy brali nohy na rama, ale kovář sám mi řekl, že to není žert, po klekání¹² se tam nikdo neodváží. Chtělo se mi poznat, co to je zač, stál jsem na svém, že se tam vyspím. Seděli jsme dlouho u stolu, potom šli všichni k muzice, ale mně se už chtělo spát. Dali mi kožich, lucernu, pořádnou výslužku a džbánek vína; jeden chasník mi ukázal cestu, však byla dobře vyjeta v závějích až k lesu.

Když jsem došel nad strž, viděl jsem pěkné stavení, široký dvůr, vrata otevřená. Vejdu dovnitř, prohlédnu mlýnici, nikde nic, mlýny

9 Místnost pro čeled'. *Pozn. red.*

10 Mlecí zařízení. *Pozn. red.*

11 Potulný mlynářský tovaryš. *Pozn. red.*

12 Zvonění k modlitbě ráno a večer. *Pozn. red.*

stojí a v šalandě opravdu ještě hoří v peci. Natočil jsem si sloupek na svícen, zhasl lucernu, přiložil a sedl na lavici. Ospalost ze mne spadla. Zapálil jsem si a pomalu upíjel ze džbánku. Dostal jsem tehdy od jednoho Rusa tabák – však jej ještě mám – je silný jako kořínky a voní jak pekelné koření.

Když tak chvíli sedím u pece a klímám, zarachotí to, jako když vystřelí, a mlýn spustí na všechna tři složení. Pak se otevřou dveře a do šalandy leze hubený chlap, oči jako uhlíky, tvář černá, vlasy jako ovčí kožíšek; pajdá se ke stolu a střílí po mně očima, div mu z nich nesrší jiskry.

„Máš vzadu voj, že nemůžeš zavřít?“ povídám. Zavřel nohou a zas se vleče bokem ke mně.

„Nelez mi na tělo,“ povídám, „a vysyp, co chceš!“

Zašklíbil se, až se mu zablyštěly bílé tesáky, a sípal, že by si se mnou rád zahrál v karty. Myslím si, proč ne? Vzal karty z šuplíku, vytáhl z kapsy dýmku, a abych mu prý dal nacpat, že ten tabák dobře voní. Nacpal, rozdal, ale než jsem vynesl, ptal se, oč chci hrát: jestli jen o peníze, anebo o něco jiného. Ptám se, o co, ten černý kašle, sípe a potom povídá, že prý o právo: o právo na ten mlýn a o právo jeden na druhého. Konečně, budiž, hráli jsme. Ale sotva počneme hrát, už tu leze druhý, třetí, čtvrtý, všichni, jeden jako druhý, černí, kudrnatí, pichlavé oči, chlupaté prsty jako opice; hledí do karet, vrtí se, radí, šilhají. Měl jsem toho brzy dost, povídám:

„To není žádná hra,“ a hodím karty na lavici. A tu ten první skočí po mně, že prý měl všechny trumfy a že prý hra je jeho.

Povím vám tolik, že od malička umím jeden kousek: co vezmu do rukou, to zmohu. Vzal jsem toho černého, sotva se mne dotkl, a hodil jsem ho do okna. Prolétl oknem, jako by bylo z papíru, a zmizel v závěji. Ti ostatní se hrnuli na mne, ale přirazil jsem je stolem ke stěně a pravím: „Počkat, lidičky, pěkně jeden za druhým!“ Dva jsem poslal ještě za tím prvním, ale toho posledního jsem zdvihl a šel s ním do mlýnice. Ptal jsem se ho, má-li dost a chtějí-li dát mlýnu pokoj. Když řičel a hrozil, přidržel jsem ho zadkem na běhouna. Zařval a prosil, že už má dost, zaklínal se celým peklem, že se tam z nich

nikdo už neobjeví. Vyhodil jsem ho ven, ucpal jsem okno v šalandě prázdným pytlem a spal jsem pěkně až do rána. Ráno mne přišli budit se strachem, jestli jsem ještě na živu, nechtěli ani věřit, co se v noci stalo; mlynář mne prosil, abych tam s nimi přespal ještě noc. Celý den mne krmili a napájeli, k večeru se báli, ale přece vytrvali. Po šesté hodině někdo klepe na okno. Venku stojí cikán, tetelí se zimou, prosí o kus chleba. Když dostal, ptá se: „Mynáři, máte eše toho chasníčka, co tukaj nocoval?“

Mlynář se zasmál:

„Bodejť neměli! Ten tu zůstane, dokud bude mlýn stát!“

Cikán se ztratil a v noci se nehnula ani myš, víckrát se tam čert neukázal. Chtěli mne tam zdržet, ale to víte, copak s kovářem ve mlýně – i kdyby se měl přiženit!

* * *

Princ se díval udiveně na kováře, krejčí byl trochu úzkostný, ale švec zavrčel a povídá:

„No, víš, kováři, já také vím, co to je umět nějaký kousek, ale tohle – čtyři chlapy najednou...!“

Bylo už tma, žhavé uhlí svítilo, měsíc ještě nevyšel. Kovář neřekl nic, vstal, odešel k jedné z těch sosen u kapličky, objal ji rukama a zapřel se patami do země. Kamarádi hleděli ve tmě, jak se strom nahýbá; zadunělo, zapraskalo, mrt¹³ a hlína vylétly do vzduchu a sosna ležela na zemi s přetrhanými kořeny.

„Toto je můj kousek,“ řekl kovář, vzal dýmku, vyklepal. „A teď pojďme spát!“

Lehli si do poustevníkovy chaloupky na nastlané listí a spali pěkně až do rána. Ráno se umyli v studánce, kovář a krejčí se rozdělili s princem a se ševcem o snídani. Když snědli, povídá princ kováři:

„Pane mistře, vy jste nám včera ukázal svůj kousek, já vám dnes povím, jakou mám starost. Dnes týden mi bylo osmnáct let, náš celý zámek se veselil, všichni mi přišli přát, potom byla veliká hostina.

13 Tlející listí a jehličí. Pozn. red.

Po hostině si mne zavolal tatínek do svého pokoje a pravil: Milý synu, dnes jsi plnoletý a každý syn v našem rodu, když je plnoletý, dostane tenhle zlatý klíček – přitom mi podal ten klíček a pravil dál: Tak tomu je už od nepaměti a každý princ, když dostane ten klíček, jde do věže snů na skále nad zámeckým příkopem, ale dřív musí svému otci přísahat, že nevyzradí, co v té věži snů spatří. Se slunce západem vejde, se slunce východem vyjde. A dosud každý z nás tam večer šel a byl rád, když ráno mohl z věže ven; ale když vyšel, jako by ho osvítil rozum: řádně spravoval zemi, oženil se s bohatou princeznou a všechno zůstalo v pořádku, jak bylo; chudí pracovali, bohatí jim poroučeli, všichni poddaní se dvora věrně drželi. Hled' tedy, milý synu – řekl tatínek nakonec – abys byl také takový, jako my všichni byli, pamatuj, že se v té věži ničeho nesmíš dotknout, nechceš-li být na věky nešťastný.

Měl jsem z té věže trochu strach, ale nedal jsem se: slunko už svítilo za hradbou, tak jsem se tam vydal. U schodů stála moje maminka, když jsem šel kolem ní, chytila mne do náručí, políbila mne na obě tváře a pravila: Ach synku, kéž se mi vyjeví můj sen, kéž ses vydařil po mně! A s tím vyběhla po schodech nahoru. Moje maminka je velmi krásná, má vlasy jako zlatý len a modré oči – však jsem po ní – tatínek má vlasy i oči jako saze, jenže oba už šediví.

Přišel jsem k té věži, otevřel jsem měděná, zelená dvířka a vešel dovnitř. Co jsem tam zažil, to vám nepovím, však jsem přísahal, ale když bledly hvězdy a měl jsem jít pryč, bylo mi, jako bych se měl vracet z ráje na bídnou zem – tak mi bylo těžko opustit tu věž snů.

Sešel jsem po točitých schodech do přízemní síně a mířil podél stěny k vrátkům. Na té stěně visel barevný, hedvábný koberec, v něm byl vetkán obraz: háj stromů se zlatými jablky, pod stromy v trávě seděla dívka v zelených šatech se zlatou čelenkou a hrála si s bílými psíky. Bylo mi strašně teskno, neudržel jsem se, pohladil jsem ten koberec a políbil jej na tom místě, kde byla dívčí hlava. Vtom zašuměly ty stromy na koberci, psíci jezevčící zaštěkali, zlatovlasá dívka zdvihla sklopené oči, usmála se na mne. Vztáhl jsem po ní ruce, ale vtom se setmělo a dívka s psíky zmizela z koberce.

Vyšel jsem bez ducha z věže, šel k otci a pověděl mu, co se stalo. Tatínek se rozlobil, jaký prý bude ze mne král, když dbám jen o sny, ne o rozum a moc, ale maminka mne objala, radostí plakala; a já myslil jen na tu dívku, prohlásil, že ji půjdu hledat. Tatínek nechtěl ani slyšet, ale maminka ho uprosila, ušila mi sama tu ten ranec a dala mi s sebou takový pytlík, do kterého mi dají v každém městě tolik dukátů, kolik jich potřebuji.

Tak jsem se vydal na cestu, šel několik dní, konečně jsem se dnes dozvěděl, že ta dívka s psíky, bílými jezevčíky, je dcera krále Rudých hor. Ten král je velmi zlý, žádá každého, kdo si přijde pro jeho dceru, aby vykonal tři kousky, a když jich nevykoná, dá ho nabodnout na ostrý kůl. Ještě nikomu se nepodařilo vykonal ty kousky, princezna žalostí pláče, ale král už má těch kůlů celý háj, prochází se mezi nimi a říká, že to je jeho zahrada.

Včera večer jsem si nevěděl rady, ale když jsem viděl, pane mistře, váš kousek, pomyslil jsem si, že bych se toho mohl odvážit, jít si pro tu princeznu, kdybyste mi chtěl pomoci. Zaplatím dobře, cestou bude jídla a pití, co srdce ráčí, a když to vyvedeme, můžete u nás zůstat do smrti.“

* * *

Kovář se zasmál, proč prý ne, však je beztak o práci nouze. Plácli si a princ dal kováři přehršli dukátů závdavku. Švec, jak spatřil dukáty, počal nadýmat tváře, koulet očima, prskal a funěl:

„Vari z cesty, ať se nestane neštěstí!“

A opravdu, naši tovaryši měli co utíkat. Ševcovo břicho se dulo, dulo, švec bobtnal jako měch a tak se šířil, že by je byl všechny tři zavalil – rozvalil se břichem až ke kapli. Potom zase plaskl a hubeněl, nakonec zafuněl: „Toto je můj kousek, princi,“ – a princ mu dal s radostí zlatý závdavek; už měl dva dobré služebníky na ty kousky.

Krejčí sebral svůj raneček, ševcovým břichem uválený, pěkně jej očistil, zavěsil na rameno, pak se poklonil princi a pravil:

„Přeje-li si Vaše královská Milost oznámit tomu panu králi svůj příchod, posloužím s radostí.“

Princ se usmál, že je to trochu daleko, dobrých deset dní cesty a pak ještě Rudými horami, ale krejčí prosil jen o pár řádek, aby mu ten král uvěřil. Princ napsal psaníčko, byl zvědav, co si s ním krejčí počne. Krejčí vzal lístek, natáhl se, táhl, táhl hubené tílko do výšky, rostl jako lískový proutek nad sosny, do modra, do oblak, šlápl jednou, dvakrát, zmizel. Továryši žasli, marně ho hledali očima nad vrchy za obzorem; ale za chvíli tu zas byl, rychle se scvrkal a scvrkal, až se zas princí klonil, jako by ani nebyl odešel, a hlásil, že ten lístek dal tam lokajovi u vrat zámku za Rudými horami. Princ nasypal i krejčímu do obou hrstí zlatých penízků a všichni tři tovaryši mu slíbili věrnost v dobrém i v zlém, vydali se s ním na cestu za princeznou.

* * *

Nepospíchali, cestou se měli dobře, jedli, pili, jen se ševcem byla potíže; měl stále hlad, bylo těžko ho dokrmit. Konečně vystoupili na Rudé hory, prošli průsmykem a slézali těsnou soutěskou k tomu městu. Už před branou slyšeli vyhrávat, výskot a křik, v městě všichni lidé tančili po ulicích, pili a zpívali. Princ zašel se svými tovaryši k Červenému ježkovi, objednal dobrou večeři, nocleh pro všechny. Hostinský pravil:

„Pane, dnes a zítra je všechno zdarma, náš pan král chystá princezniny námluvy. Ale zítra přijde ženich a potom zas bude dlouho běda.“

Princ se ptal proč, ale hospodský se vymlouval, že nesmí nic říci, jenže tak prý to bývá vždycky: napřed, když čekají v zámku ženicha, král hoduje a celé město hýří s ním; potom princezna pláče a stůně, celé město je zticha. Princ neřekl hostinskému, kdo je, druhý den ráno šel s tovaryši časně do zámku.

Král seděl v sále na trůně, vedle něho smutná princezna se svými psíky, bílými jezevčíky. Když princ vstoupil, začervenala se a pak zbledla. Vzpomněla si, jaký měla nedávno divný sen: seděla v trávě, hrála si se svými jezevčíky, tu ji někdo políbil na tvář; a když vzhledla, viděla nad sebou tohohle prince, cítila, jak ji hladí rukou

po vlasech. Tak jí bylo při tom sladko, že se nezdržela, usmála se na něho a vtom se probudila. Když nyní spatřila prince svého snu a pomyslela, že má být pro ni naboden na kůl, tak ji zabořilo u srdce, že se jí oči zalily slzami.

Princ na ni mile pohleděl, oznámil králi, že přichází vzít si jeho dceru za ženu. Král se zasmál a pravil:

„To je dobře, sezveme hosty, pojíme, popijeme, oslavíme svatbu. Ale víš, milý zeti, že napřed je potřeba vykonat tři kousky. Ten první kousek vykonáš, když pozveš na svatbu všechnu šlechtu mé země. Máš na to od rána do poledne dost času; v poledne k obědu chci mít od všech těch hostů odpověď. Tadyhle máš seznam.“

Písař přinesl seznam, pergamen na sáh dlouhý a na něm sepsané všechny hrady a zámky celé té říše. Princ se uklonil, dal seznam krejčímu, krejčí se uklonil, nasadil si kostěné brýle a uctivě se tlačil pozadu ke dveřím, zmizel.

Král si mnul ruce a odešel se svými ministry vyhlížet, kam si postaví kůl s tím mládencem do té své strašné zahrady. Princezna štkala žalostí, ale princ ji těšil, vypravoval jí, jaký ten jeho tovaryš umí kousek, povídal jí o té věži snů, o tom koberci, až přestala plakat a šla s ním na procházku. Sedla si do trávy, hrála si s psíky, bílými jezevčíky, a všechno bylo zas jako v tom snu, jenže ještě hezčí.

Konečně zvonili poledne, na zámeckém dvoře byla připravena veliká hostina pro tři sta lidí, pod červeným baldachýnem stál stůl pro krále, princeznu a prince. Když vešel král s princeznou, zahrála hudba, všichni provolali slávu. Král s princeznou sedli, všichni ostatní za ním, král se ptal:

„Tak kdepak je náš milý princ s těmi psaníčky od našich strýčků a tetiček?“

Smál se, myslil, že princ nic nepřinesl a že ho hned dá nabodnout. Princ se poklonil, zavolal na krejčího, krejčí přitáhl velký ranec, pravil:

„Královská Milosti, tu je ten seznam a tu v ranci jsou ty dopisy; raďte odpustit, že jsem je už nemohl spořádat podle abecedy.“

Princezna se na krejčího líbezně usmála, král se zamračil, odkopl sedadlo a křikl: „To je hloupý žert!“ Ale písař uctivě šeptal, že to je

v pořádku. Král žvýkal pysky, potom hodil hlavou a řekl: „Což na tom, ale přešla mne chuť k jídlu, půjdu si raději zdřímnout. A vy všichni, marš ven, je po hostině!“

Hosté se úprkem rozutekli, zůstal jen princ se svými tovaryši. Král se k nim obrátil a pravil:

„Tu máš, milý princí, druhý kousek: co tu je pečených volů, vepřů, skopců a drůbeže, se všemi těmi koláči, dorty, zvěřinami a polévkami, to všechno mi spořádáš. A aby ti líp chutnalo, vypij můj sklep, ale ať tam nezbude ani kapka! Odpoledne se přijdu na tebe podívat a pak uvidíme!“

Potom se zase smál, až cenil zuby, a odtáhl s sebou princeznu za ruku. Kolem dokola dvora stáli sklepníci, kuchaři, nosiči jídel, hleděli, co se stane. Princí bylo těžko u srdce, kovář a krejčí také nevěděli, co počít, ale švec se rozveselil. Sedl si na královský trůn, uvázal si pod bradu damaškový ubrousek a křikl na vrchního: „Tak, mládenci, hbitě do toho, konečně se jednou ve svém životě najím a napiji do syta!“

Vrchní se rozběhl s mísou polévky, naléval na talíř, ale švec smetl talíř rukou se stolu, vykřikl: „Co s takovými hloupostmi!“ Počal bobtnat, bobtnat, až pokácel stoly, vyplnil dvůr a všichni ti nosiči nestačili do něho nasýpat mísy zvěřiny, drůbeže, masa, jen se to do něho zpropadalo. Občas máchl rukou, nosiči ustali, zato sklepníci počali do něho lít pivo i nejdražší vína přímo ze sudů; pak zas dorty, moučníky, cukroví a zas kořalky, limonády, malinové šťávy, všechno, co tam bylo, nic nezůstalo, ještě že kovář ze zvyku měl s sebou v kapse kus uzeneho a chleba, tak se s princem a krejčím nasýtli.

Když bylo po všem, seděl švec uprostřed dvora mezi hromadami rozbitých stolů, mís, sudů a sklenic, blaženě chruněl a prohlásil, že si trochu zdřímně. Za chvíli zachrápal, až se otřásl zámek, král vyběhl na pavlač, co se to děje.

Když spatřil tu spoušť a chrápajícího ševce, dupal zlostí. Potom se vzpamatoval, zavolal na prince:

„Však ještě uvidíme! Chystej se na cestu, večer ti vydám princeznu a za věno dostaneš všechno zlato z královské komory. Ale jestli to věno neunesete, zůstanete tady všichni v mé zahradě!“

Princ se šel podívat na to zlato, byla ho plná komora, skoro do stropu, zarmoutil se, že ten třetí kousek nesvede. Ale kovář řekl krejčímu:

„Jdi, přines dratve od všech ševců v městě a řekni v zámku, ať ti dají kůže z těch volů pobitých na hostinu.“

Za chvíli nato krejčí s kovářem šli z těch kůží pytel jako horu, kovář přidržoval kraje k sobě a krejčí je prošíval. Večer dal král otevřít komoru a ptal se prince, v čem si to věno odnese. Kovář předstoupil s pytlem, kázal sluhům nabírat zlato lopatami a nasypat do pytle. Všichni se dívali, jak pytel roste a bobtná, opravdu, všechno se do něho vešlo, ještě pytle vybývalo. Zatím princ s princeznou stáli před zámkem, krejčí držel na zlatých šňůrách psíky, bílé jezevčíky, a komorníci vzbudili ševce, sotva ho protlačili branou ven. Když byl pytel plný, zavázal jej kovář řemenem z volských ocasů, vyhoupl si jej na hřbet a pravil: „Tak pojďme, mějte se tu všichni s pánembohem!“

Vykročil první, krejčí za ním, psíci ho táhli, nemohli se dočkat. Pak se princ a princezna rozloučili s králem a za nimi se vlekl švec, naříkal, že ta cesta ho zahubí, nemohl se svým břichem z místa. Král se tak zděsil, když viděl kováře zdvihát tu hromadu zlata, že se neodvážil poutníky zadržet.

Když vešli do lesa a počali stoupat vzhůru soutěskou, prohlásil švec, že zůstane pozadu; aby jen šli sami dál a nahoře v průsmyku aby nocovali, na něho počkali. Nechali ševce odpočívat a stoupali sami vzhůru. Když došli do průsmyku, lehla si princezna v závětrí, na druhém boku hory, do mechu na plášť; psíci se jí svinuli u nohou, princ hlídal. Kovář s krejčím si sedli nad soutěsku, pokuřovali a klímali.

Zatím král celou noc zlobou nespal, stále jen myslel na to, jak ho ten princ připravil o poklad i o dceru. Konečně se tak rozzuřil, že ještě za tmy kázal troubit, bubnovat, svolat vojsko do zbraně, poslal je za princem, aby mu vzali princeznu i zlato.

Ráno, sotva vyšlo slunce, krejčí s kovářem se dali do jídla, hledí zpět do údolí, odkud přišli, tu vidí, že na úpatí hory táhne k té soutěsce vojsko. Krejčí běžel s tím k princovi, princ přišel, měl starost,

co si počnou. Vtom se objevil v roští před nimi švec; celou noc se drápal tou soutěskou vzhůru a teď zas oznámil, že nemůže dál, musí si odpočinout. Kovář mu ukázal dolů na vojsko; bylo už slyšet troubit a bubnovat, vojsko se sunulo žlebem do výšky. Švec jen mávl rukou a povídá:

„Ale copak o to. Jen jděte, milý princí, s princeznou pokojně dál a vy, kamarádi, se o mne nebojte. Já už to tu nějak spravím a přijdu za vámi, jen co si ulevím!“ Princ mínil, že by měli přece něco podniknout proti tomu vojsku, ale kovář se zasmál a prosil prince, aby šli dál, že to švec opravdu spraví; tak tedy počali sestupovat na druhém boku z hory. Švec přiběhl za nimi ještě před polednem, splasklý a čiperný, o tom vojsku víckrát nikdo neslyšel, ale tam nad tím městem vyrostla nová hora, říkali jí Ševcovina.

Šťastně došli do princova zámku, král s královnou přivítali radostně syna i jeho nevěstu, vystrojili jim svatbu a sami odešli na výminek do věže snů – však už nebyla tajná, stála otevřena dokořán a lidé se mohli chodit dívat na všechnu tu krásu.

Princ pozval tři tovaryše, aby zůstali u něho až do smrti. Tak se tam nějaký čas zabavovali, ale potom šel kovář k princí a pravil:

„Drahý pane, nic ve zlém, ale my jsme tři vandrovní tovaryši, do smrti nebudeme než vandrovat; propusť nás v pokoji!“

Princ toho litoval, velmi je přemlouval, ale když nedali jinak, dal jim nové šaty, hromadu peněz a mladá královna jim sama obšila nové rance z jelení kůže zlatými nitěmi. Potom se ti tři podivní tovaryši všem uctivě poručili a vydali se znovu do světa.

II. JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI S HADAČEM V HORSKÉ HOSPODĚ A JAK S NÍM HLEDALI PRINCEZNU V ZRCADLOVÉM ZÁMKU

Kovář, švec a krejčí chodili dlouho světem, dalekými zeměmi, až přišli do kraje vysokých hor; snesla se mlha, neviděli si ani na prsty, od nebe k zemi jen šedivý, kypící var. Šli pořád dál, stoupali v skalách, prodírali se lesem, až konečně pozdě večer spatřili bledé světélko a dostali se k dřevěnému stavení nad skalním srázem. Byla to hospoda, hospodský je přivítal, dal jim tmavé červené víno, uzené maso, vonící dřevěným kouřem, a tvrdý sýr s kmínem. Přespali do rána, ale ráno vyl kolem chalupy vichr a sníh padal tak hustě jako v zimě, ačkoliv bylo léto. Tovaryši pili, kouřili, hostinský jim vypravoval divy o ledovcích a o věčném sněhu, k večeru kdosi tloukl na vrata; přišel mladý člověk s rancem, padl všecek unavený na lavici. Když se najedl, sedl si ke krbu a hleděl smutně do ohně. Kovář přisedl k němu a ptal se ho, co ho rmoutí. Mladý člověk se na něho podíval – měl pěkné modré oči – a pravil:

„Ach, pane, je mi těžko na světě, povím vám, proč.“

1. Povídka o drakovi za mořem a princezně, kterou vypravoval hadač třem tovaryšům

Byli jsme živi čtyři bratři s tatínkem myslivcem a s matkou v myslivně hluboko v lesích. Chodívali jsme se starým hajným jako děti chytat ježky, lovit pstruhy, když jsme povyrostli, vodil nás otec na lov, učil nás kopat jámy na vlky, dobývat jezevce z díry, líčit železa na lišku. Nejstarší bratr nejraději chodil s puškou, ten druhý zase rád kácel stromy, robil ploty, pasti, třetí nejraději nedělal nic, jen stopoval zvěř, ptáky, díval se, jak žije všeliká havěť, a nosil domů vejce, ještěrky, hady, pěkné kameny, mechy, ničeho se neštítel, o všem v lese věděl. A já konečně, nejmladší, nejraději jsem sedal na skále nad údolím, díval se do kraje, myslil bůhví o čem.

Když jsme dorostli, řekl nám jednou otec: „Hoši, co tady s vámi, tu byste zakrněli. Jděte do světa, vyučte se každý nějakému řemeslu. Učte se, čemu chcete, ale to si pamatujte: čemu se vyučíte, tomu se vyučte řádně!“ S tím se s námi rozžehnal, matka nám dala rance a peníze na cestu, rozešli jsme se na čtyřcestí u starého dubu a slíbili si, že se do tří let všichni vrátíme.

Po třech létech tatínek nás čekal v myslivně, ale maminky už nebylo, umřela. Když jsme se uvítali, ptal se nás, čemu jsme se ve světě vyučili. Nejstarší pravil, že se vyučil myslivcem jako otec; měl trefnou pušku a střílel mistrovsky; ránu ani nebylo slyšet, a přece všecko zastřelil, na co si jen zamířil. Druhý se vyučil tesařem, naučil se dělat takovou loď, že mohla plovat na vodě i pod vodou. Já se vyučil ve všem myšlení, stal jsem se takovým hadačem, že všechno vyzkoumám, jak se ukáže ráno první červánek před východem slunce. Můj starší bratr býval veselý chlapík už za malička, ale teď otálel, tiskl se v pozadí. Když jsme všichni naléhali, aby řekl, co umí, zasmál se konečně a pravil: „Co na tom, já jsem se vyučil zlodějem; ale nejsem zloděj ledajaký: co chcete, všeho se zmocním, i pod sovou vezmu vejce z hnízda, ani o tom nebude vědět.“

Otec nás všechny pochválil, jen zloději řekl, že s ním byla odjakživa bída, ale konečně, ve všem je vůle boží. Nějaký čas jsme si odpočinuli doma v myslivně, potom se rozneslo, že se našemu králi ztratila princezna, kdo ji najde, dostane ji za ženu. Tatínek mínil, když jsme tací umělci, že bychom se měli po ní podívat. Tak jsme se vypravili do královského zámku, oznámili, že chceme najít princeznu.

Ráno před slunce východem jsme vyšli na zámeckou věž, rozhlédl jsem se po moři, spatřil jsem ostrov, na ostrově palác, v paláci seděla na trůně princezna, strašný drak jí ležel u nohou, měl hlavu na jejím klíně. Oznámil jsem bratřím, že bude těžko dobýt té princezny, ale bratr tesař se dal do práce, postavil loď, jeli jsme na ní k tomu ostrovu. Kolem paláce byly vysoké hradby, všude stály stráže, nikdo se nesměl přiblížit. Ale bratr zloděj nás poslal do města pro víno a pro cukroví, aby měla princezna cestou co mlsat, žádal jen, abychom byli večer zpět. Když jsme se vraceli, svítla na přídí naší lodi svítlna, bratr zloděj seděl u ní a kouřil. Sotva jsme skočili na palubu, hrozil nám prstem, abychom nedupali, princeznu nevzbudili. Jeli jsme celou noc všemi plachtami, loď jen letěla, ale časně z rána zabouřil strašný vítr, z daleka letěl žlutý mrak – nebyl to mrak, byl to drak, hnal se za námi. Když už byl nad lodí, bratr myslivec namířil, vtom bratr tesař se s lodí potopil, aby nás to hovado, když padalo zastřelené, nerozbilo. Potom jsme se plavili klidně domů, dovedli jsme princeznu králi, jejímu otci, do zámku.

Ale druhý den ráno, když si nás král zavolal a ptal se, kdo z nás jeho dceru vysvobodil, že ji dostane za ženu, počali jsme se všichni hádat: já jsem pravil, že beze mne bychom ji byli nenašli, tesař říkal, že bez něho bychom byli nedojeli, zloděj, že bez něho bychom ji nebyli dostali, a myslivec, že bez něho by nás byl drak všechny sežral i s princeznou. Tak jsme se rozhádali, že jsme si přísahali věčné nepřátelství. Král si nevěděl rady, konečně mu poradil jeho sluha Josef, aby se zeptal princezny, koho by nejraději za muže. Král se šel princezny zeptat, Josef nás dovedl do besídky, tam seděla princezna s jedním princem, měli se spolu rádi od malička. Tak jsme

byli rozsouzení, vrátili jsme se smutní domů a zas jsme se rozešli od toho dubu na tři léta do světa.“

Naši tovaryši chvíli mlčeli a kouřili, až potom švec se divil, že ten mládenec se tak dlouho trápí pro takovou nevděčnou princeznu. Ale hadač mu na to odpověděl:

„Drahý pane mistře, však se proto netrápím, vždyť jsem jí kale ani neviděl: ale přihodilo se mi cosi jiného, a to mne trápí. Když jsem se tak toulal světem po dvě léta, přišel jsem do jednoho údolí, tam stálo krásné město, ale bylo kupodivu celé černé: černé hradby, černá věž, černé domy, všichni lidé chodili ve smutku. Zašel jsem do hospody U Zlatého jelena – i ten jelen na štítu byl nabarvený černě – dal jsem si večeři a ptal jsem se hospodského, co znamená ten smutek v městě. Hospodský pravil:

„Je mi vás, mladíku, líto, ale nemohu vám pomoci. Náš král měl dceru, krásnou jako kvítek, jenže sama o tom dobře věděla, ráda se strojila, v ženiších si vybírala. Jednou přišel do našeho města vzácný pán v zlatém kočáře, jmenoval se Oldakrz. Zajel přímo do zámku, přišel ke králi, požádal ho o princeznu. Král by byl býval rád, aby se už princezna jednou vdala, ale princezna, že ne, že je ten ženich starý a má takové divné jméno, nechtěla ani slyšet. Pan Oldakrz se zarmoutil, prosil, aby princezna přijala od něho na památku zrcadlo, jaké v našem městě ještě nikdo neviděl. Bylo tak velké, že vyplnilo jednu celou stěnu pokoje až k stropu, a tak podivně udělané, že se v něm odrážel celý pokoj; kdo tam vešel, ani nevěděl, kde končí pokoj a kde začíná to zrcadlo. Princezna se z toho zrcadla velice radovala. Jak ten Oldakrz odjel, běžela do pokoje, jen se zhlížela v tom zrcadle. Ale tu se stal div. Komorná jí oblékla nové šaty, princezna šla k zrcadlu, prohlížela se; vtom udělala ještě krok, zmizela v tom zrcadle, jako když se za ní zavře voda. Komorná vykřikla, běžela pro krále, ale když král přišel, byl pokoj prázdný, po princezně nebylo ani památky. Marně posílal král posly na všechny strany, marně sliboval princeznu za ženu tomu, kdo ji najde, a s ní půl království: konečně se rozzlobil, kázal, aby každý cizinec, jak přijde do města, byl k němu doveden. Každého se ptá, ví-li o princezně – a když neví,

káže ho zavřít do hladomorny, dokud se princezna nenajde. Už jich tam sedí kolik, v noci je je slyšet naříkat, až usedá srdce.'

Nebál jsem se toho krále, časně ráno jsem vyšel na hradby; sotva se objevil červánek, spatřil jsem v dálce vysoké ledové hory, v těch horách hluboké údolí a v tom údolí zámek, zasvítil, když vyšlo slunce, jako by byl celý z křišťálu – a v tom zámku byla ta princezna. Potom mne zavedli ke králi, král se zle mračil, ptal se mne, kde je princezna. Když jsem mu řekl, co jsem ráno viděl, padl mi radostí kolem krku a žádal, abych mu přivedl jeho dceru. Řekl jsem mu, že o jeho dceři vím, ale jak ji přivést, to nevím. Král se zas zamračil a pravil:

„Můj milý, buď mi dceru do roka a do dne přivedeš, staneš se králem, nebo tě dám roztrhat čtyřmi voly. A pamatuj, že mi neujdeš!’

S tím mne milostivě propustil, ale já od té doby bloudím světem, nevím, co si počít; bratři jsou daleko a den se blíží, kdy mne ten zlý král dá roztrhat čtyřmi voly.“

* * *

Všichni ti tři tovaryši litovali toho mládence, že má zajít tak ohavně v mladém věku. Konečně kovář vyklepal dýmku do ohně, podíval se na krejčího, na ševce, potom se obrátil k hadačovi a pravil:

„Můj milý pane, s tím Oldakrzem bude jistě potíže, ale my tři tovaryši umíme každý jeden kousek; půjdeme s vámi, možná, že toho starého čerta přece jen zmůžeme. Bude-li zítra pěkně, můžeme vyjít spolu: vy nás povedete, a my se potom podíváme, jaký to je pán, co to je s tím jeho zámkem.“

Hadač jim děkoval, ale mnoho se neradoval; teprv když se dověděl ty kousky a co bylo s princeznou z věže snů, tak se potěšil, že se mu nechtělo ani spát. Druhý den ráno byl už před úsvitem vzhůru, vyšel na skalní sráz před chalupou. Mlhy, sníh zmizely, dole, pod skalním útesem vystupovaly z mlhy drobounké vesničky, bílé cesty jako tenouká pavučina, lesy jako zelené podušky; a v červáncích na obzoru rostly k nebi hory pokryté pancířem modrého ledu, bílého sněhu. Hadač se zahleděl do ranního úsvitu a spatřil za horami zářit zrcadlový zámek, poznal, že nemají daleko.

Když se kamarádi probudili, dobře se nasnídali, vzali si hodně jídla a pití na cestu a vydali se do hor. Vystupovali v příkrých stráních mezi klečím, přecházeli potoky a těsná údolí, dostali se až k sněhu a ledu, přelezli ledovce, až konečně se octli na samém hřebenu toho horstva a spatřili hluboko pod sebou u zeleného jezera lesklý zámek. Sestupovali k němu v ledu, v skalách, lesním podrostem, příkrými loukami, až došli pod rozervaný ledovec, jenž se skláněl až k jezeru, a tam v skále našli suchou jeskyňku, pramen vody.

Švec měl toho lezení dost, zapřísahal se, že se ani nehne, ale hadač ho uprosil, aby ještě obešli jezero a podívali se až k zámku. Šli, přišli až k hladkým, lesklým zdím, široké bráně; kolem dokola se táhl příkop, padací most byl vytažen. Hadač zavolal:

„Oldakrze, ozvi se a postav se mi! Jdu si pro princeznu!“ Na cimbuří nad branou se objevil mužík v stříbrných šatech, tváře jako malované, očka jako jiskry, smál se, až cenil ostré zoubky, a pravil:

„Dobrá, můj holečku! Přines zítra se slunce východem kámen života! Jak vyjde slunce, brána se otevře, ale bez kamene života vejdete – nevyjdete!“

Oldakrz zmizel, našim tovaryšům nezbylo než se vrátit do jeskyň, čekat do zítra. Rozdělalí oheň, pojedli, popili, hadač byl smuten a těm ostatním také nebylo do řeči. Konečně kovář zadýmal a pravil:

„Hoši, zítra nějak bude, ale dnes se nestarejme, něco hezkého si před spaním povězme. A ty, krejčí, začni!“ Krejčí si pohladil vousky na bradě a řekl: „Tak tedy, když vysvobodíme princeznu, povídejme si něco o vysvobození princezny.“

2. Povídka o drakovi v skále a princezně, kterou vypravoval krejčí tovaryšům a hadačovi

Jedna královna byla smutná, neměla žádných dětí. Jedna baba jí poradila, aby dala vypustit rybník, na dně rybníka je ryba, má zlaté vousky; když tu rybu sní, bude mít chlapce, krásného jako den. Královna uposlechla, rybář vypustil rybník, donesl rybu se zlatými vousky. Královna dala rybu kuchařce a přísně jí naporučila, aby za nic na světě té ryby neokusila. Ale jaká by to byla kuchařka, aby neokusila, co vaří! Okusila, přisolila, dovařila, donesla královně. Ty vnitřnosti z té ryby vyhodila ven, před stáj. Vtom šla kolem bílá kobyla, chňapla jí po ruce, kousek té ryby polkla; pak přišla fenka, hrabala se v tom smetí a také okusila. A ejhle! Když přišel čas, měla královna krásného prince jako den, ale také kuchařka měla chlapečka, jako by tomu princovi z oka vypadl, kobyla dvě hříbata, fenka dvě štěňata. Ti hoši a ta zvířátka, všechno to rostlo jako z vody. A když hoši dorostli, určil král, že princ půjde do světa, aby poznal, jak národ žije. Princ vzal koně, psa, ten kuchařčin ho doprovodil k lípě na rozcestí za zámekem, a když se loučili, zarazil princ svůj nůž do kmene, pravil:

„Milý Jiříku, chod' se sem občas podívat; a uvidíš-li můj nůž rezivět, vyjed' mi na pomoc!“

S tím se rozešli, princ jel do světa, jezdil dlouho, až přijel k jednomu městu, pod ohromnou skalou u lesa; tam kolem široko daleko nebylo ani travičky, ani ptáčka, ani letáčka. Bylo mu to divné, zajel do hospody U Bílého stromu, ptal se hostinského, co to znamená. A hostinský mu pověděl, že tam v té skále hnízdí strašný drak, tak hrozný, že jazykem slízne býka ze stráně jako mouchu, a ten drak žádá, aby mu přivedli princeznu na pochoutku. Král dlouho nechtěl – kdepak! – ale ten drak dýchá takový smrad, že kolem dokola neobstojí nic živého, a jestli princeznu nedostane, vymoří tím smradem celé město. Tak co zbývá, zítra ráno mu dovedou princeznu na

snídani. Ten princ, když to uslyšel, neřikal nic, ale časně ráno vyjel s koněm a s psem do lesa k té skále. Když vyšlo slunce, vyšel z města průvod; dovedli princeznu až ke kapličce na skále, potom všichni se honem obrátili zpět, jen jeden lokaj měl poručeno vlézt do té kapličky, a když se drak nažere, sesbírat kostičky do šátku. Princezna šla od kapličky ke skále, třásla se strachy; vtom jí princ vyjel naproti, prosil ji, aby se nebála, pak se sám rozjel ke skále a zavolal:

„Draku! Lez ven! Snídaně už čeká na tebe!“ A jak drak vystrčil vousy z díry, pes mu skočil po chřtánu, princ ho sekal po hlavě, kůň mu dupal po těle, až z těla tekl jed. Draka ubili, ale princ byl jedem z draka otrávený, omdlel. Princezna přiběhla k němu, utírala mu svým šátečkem čelo, až se zas vzpamatoval, prosila ho, aby s ní šel do zámku k jejímu otci, královi. Ale princ pravil, že nemůže, vzal si ten její šáteček a odjel do své hospody.

Když lokaj spatřil, že ten vysvoboditel zmizel, přiběhl k drakovi, uřízl mu hlavu, potom napřáhl nůž a přikázal princezně, aby přísahala v kapli před oltářem, že on ji vysvobodil. Princezna, co měla dělat, přísahala a lokaj ji vedl do zámku, dal se slavit jako vysvoboditel, žádal na králi princeznu za ženu. Králi to bylo divné, ale princezna mlčela, tak se chystala svatba.

Hostinský vypravoval principi, jaké dobré věci chystají k svatební hostině, princ se smál a sázel se s hostinským, že bude k té hostině pozván. Hospodský nevěřil, vsadil se o svou hospodu. Princ hvízdal na svého Vara, poslal ho do zámku, dal mu ten šáteček, aby hledal princeznu. Var čichl k šátečku, letěl s ním do zámku, porazil stráž, vyběhl po schodech přímo do sálu. Princezna seděla vedle lokaje, bledá jako sníh; tu vletí pes do dveří, letí k stolu a na princeznu. Všichni vykřikli, lokaj se schoval strachy pod stůl, ale pes položil princezně hlavu do klína a lízal jí ruku. Princezna pravila králi: „Přijel vzácný host, pojedeme ho uvítat.“ Vsedla s králem do kočáru, Var letěl napřed, a když přijeli k Bílému stromu, padl hostinský strachy na kolena, aby mu princ nevzal hospodu; ale princ o něho nedbal, objal princeznu, jeli spolu k oddavkám a král zatím kázal toho lokaje zavřít do vězení.

Druhý den po svatbě vyjel si princ se psem do borového lesa za tou dračí skalou. Vyběhl zajíc, pes se hnal za ním, princ jel za psem, až se dostali hluboko do skal. Zajíc zmizel, princ nevěděl kudy kam. Tu pes zavrčel, z křoví vylezla shrbená babička, třásla se před psem strachy. Princ křikl na psa, babička mu děkovala, belhala se k němu, políbit mu ruku, ale vtom ho sekla proutkem, po něm psa, koně a všichni hned ztuhli jako neživí. Baba se narovнала a zaskuhrala: „Tu máš za to, žes mi zabil mého synáčka milého, draka v skále.“ A s tím zas zmizela do houští.

Zatím Jiřík doma chodil občas k lípě prohlížet princův nůž. Leskl se stále jako nový, až jednou vidí na ostří skvrny. Hned vsedl na koně, hvízdal na psa a jel principi na pomoc. Jel tryskem, až konečně dojel do toho města pod skalou, zajel do hospody U Bílého stromu. Hospodský vyběhl, klaněl se až k zemi, potom se rozběhl k zámku. Jiřík nevěděl, co to znamená, ale než dovedl koně do stáje, přijel ze zámku kočár, z kočáru vyskočila princezna, padla mu kolem krku, vyčítala mu, kde byl tak dlouho, že o něm nevěděli.

Jiřík poznal, že ho mají všichni za prince, však si byli s princem podobní, i jejich koně a psi. Tak neřekl nic, jel s princeznou do zámku, cestou se chytře ptal, až zvěděl, jak princ zabil draka, vzal si princeznu, pak odjel do lesa za skalou a nevrátil se. Pomyslíl si ihned, že se principi něco stalo; sotva se najedl, napil, oznámil, že musí na chvíli odjet, nedal se zadržet.

Tak dojel k té skále, od skály do lesa; v lese spatřil zajíce, jel za ním, až dojel hluboko do skal. Tam mu zajíc zmizel, pes vrčel, z roští vylezla baba, třásla se strachy před psem. Jiřík křikl na psa: „Chyť!“ a pes už držel babu za hrdlo. Jiřík na ni uhodil, kde je princ, baba viděla, že je zle, přiznala se, jak proutkem prince, koně i psa zaklela. Jiřík jí proutek vzal, oživil prince, psa i koně, pak se s princem vítali; psi zatím zahubili babu.

Když dojeli do zámku, princezna užasla, jak to, že se jí vracejí dva manželé najednou; nepoznala, který z těch dvou je její muž. Oba se smáli, aby prý si vybrala. Chytrá princezna prohlásila, že jim dá

napřed každému hubičku a potom rozhodne; tu princ hned skočil a sám ženu obejmul.

Král vystrojil na oslavu toho vysvobození slavnou hostinu, po hostině odevzdal princi to své království a princ poslal Jiřika domů, aby pomáhal jeho otci kralovat.“

* * *

Ševci se líbilo, jak ten hospodský hloupě prohrál hospodu; kovář zas měl radost, když lokaj se napřed vychloubal, jak zabil draka, a potom se před psem schoval pod stůl. Hadač poslouchal neslyše, skoro celou noc probděl a již před úsvitem byl u jezera. Jak se objevil první červánek, hleděl na obzor a tu spatřil, že na kolmém skalním štítu nad jezerem, docela na samé špičce, září růžová hvězda – kámen života. Vzbudil tovaryše a nevěděl, co počít. Ale krejčí, sotva si promnul oči, protáhl se a táhl se do výšky, tak vysoko, až nad ten štít. Tam nahoře naklonil hlavičku, podíval se na skalisko a vzal opatrně do prstů ten růžový rubín, pak se smrskl s ním dolů. Hadač ho objal radostí, chytil drahokam a běžel k bráně, druží za ním. Sotva oběhli jezero, slunce vyšlo, padací most s rachotem spadl; kámen života zazářil, vylétl hadači z ruky, utkvěl nad zámeckou branou a zaplanul jako jitřenka.

Hadač a tovaryši vběhli do brány, prošli až na dvůr; místo dvora byla tam rozkošná zahrada se zlatou mříží, skrz mříž vykukoval Oldakrz, šklebil se a pravil:

„Dobrá, brána ti stojí dokořán, ale zítra se slunce východem přineseš tu do té lahvičky vodu z pramene života. Jak vyjde slunce, zahrada se ti otevře, ale bez vody života vejdete – nevyjdete!“

Hadači nezbylo než vzít tu stříbrnou lahvičku a vrátit se zas do jeskyně se svými tovaryši; měl opět starost. Tovaryši se nestarali, chodili po břehu, jedli, pili, po obědě si zdřímli, a když nadešel večer, sesedli se k ohni, švec počal vyprávět.

3. Povídka o čaroději bez duše a princezně, kterou vypravoval švec tovaryšům a hadačovi

Tak byl jednou jeden král, měl dceru, ale protože byl chudý, nikdo tu dceru nechtěl za ženu. Krále to mrzelo, říkal: „A kdyby sám Pánburačchránit přišel, hned bych mu ji dal!“ Tak jednou přijel vznešený pán v kočáře, nabídl králi sílu peněz, když mu dá princeznu, že si ji odveze, ale víckrát prý o ní neuslyší. Král se ulakomil, dceru vydal, třebaže naříkala, až usedalo srdce.

Dokud měl král dost peněz, jen se veselil, na dceru nevzpomněl. Když mu peníze došly, počalo mu být dcery líto, sliboval tomu, kdo mu poví, kde jeho dcera žije, že se stane dědicem jeho říše; ale nikdo nevěděl, kam se ta princezna poděla. Až jednou přišel vandrem veselý tovaryš, a když se o tom dověděl, pomyslnil si: „Proč bych já se za tou princeznou nepodíval: však beztoho chodím jen tak, nevím proč.“

Vydal se na cestu, chodil světem, všude se ptal, až se dověděl, že tam na břehu moře v ocelovém zámku žije strašný čaroděj, má u sebe princeznu a ta princezna stále jen naříká. Dal se tam k tomu zámku, přišel do velkého lesa. Jak tak jde starou dubinou, slyší křik. Jde za tím hlasem, co vidí: tam leží srnka, u srnky sedí lev, vlk, krahulec¹⁴ a mravenec, hádají se, nevědí, jak se rozdělit, křičí na sebe, mravenec nejvíc. Jak zhlédli poutníka, mravenec se k němu obrátil, žádal, aby je podělil, ale spravedlivě, sic že ho roztrhá. Tovaryš pravil:

„Proč byste mne trhali? Lev je král zvířat, jemu patří maso, to se rozumí. Vlk rád hryže kosti, ať si je sežere, zbude mu na nich dost. Krahulec si vezme pěkně vnitřnosti a mravenec, že rád obírá, dostane hlavu.“ Všichni se potěšili nad tím rozdělením, dali se do srnky; ale mravenec, než vlezl do té hlavy, pravil: „Žes nás tak dobře

14 Krahujec, dravý pták. *Pozn. red.*

rozdělil, člověče, pamatuj si, jak na mne zavoláš: Myrmeksi! – přijdu a pomohu ti!“ Ti ostatní, krahulec, vlk, lev, také mu slíbili, když zavolá, přijít na pomoc.

Tovaryš jim poděkoval, šel dál, až konečně po čase došel na mořský břeh, uviděl v dálce ocelový zámek. Došel k zámku, ale co měl ubohý dělat, zámek byl hladký, bez dveří, bez oken, jen ocelová hradba s věží; jak se tam měl chudák dostat? Sedl si na skálu, nevěděl, co počít, konečně si vzpomněl, zavolal: „Myrmeksi!“ Vtom se mu u nohou zahemžil mraveneček, ptal se ho, co si přeje. Tovaryš mu řekl, že by rád do zámku, a nemůže, mravenec se smál: „Copak o to, jen mi řekni, co mám vyřídit princezně!“ Tovaryš mu řekl, že přišel princeznu vysvobodit, aby mu pověděla, jak jí pomoci. Mraveneček běžel k hradbě, slídlil, až vyslídlil skulinku, ani jí nebylo vidět.

Tou skulinkou se dostal do zámku, přešel po schodech až do pokoje. Princezna seděla u krbu, čaroděj spal, měl střapatou hlavu na jejím klíně, princezna ho musila vískat. Mraveneček vylezl po čaroději až k princezně, přešel jí na krk, pošimral jí v týle; a když se obrátila, pošeptal jí do ucha, co jí tovaryš vzkazuje; čaroděj jen chrápal, nic neslyšel. Princezna se potěšila, vytrhla čaroději vlas. Čaroděj se probudil a zařval, proč prý ho ruší ze spaní. Princezna pravila: „Ach, milý, měla jsem strašný sen! Zdálo se mi, že sem přišel tovaryš, dostal se do zámku a probodl tě na mém klíně!“

Čaroděj se zasmál, až se třásl zámek a pravil: „Co tě to napadá! Sem lidská noha nevkročí; a kdyby, nic neškodí, mně nikdo neublíží!“ Princezna se divila, jako by se radovala, že je nesmrtelný, ale čaroděj řekl: „To ne! Na louce u břehu se pase býk; kdyby někdo býka zabil, vyskočí chrt, kdyby chrta zabil, vyletí divoká kachna, a kdyby i tu chytil, vypadne vejce. Kdo by to vejce našel, mohl by jím zničit mne i můj zámek. Ale ty to nepovíš, však co živa odtud nevyjdeš, a mimo tebe o tom nikdo neví!“

Mraveneček se zasmál, až se zakuckal, ale čaroděj si toho nevšiml, myslel, že to bzučí moucha, zas usnul. Mraveneček slezl a pospíchal ze zámku k tovaryši, všechno mu věrně vypověděl. Tovaryš se s ním rozloučil, šel na louku. Vtom už se na něho žene býk; ale tovaryš

zavolal lva, lev se objevil, roztrhal býka. Vtom vyskočil chrt, uháněl k lesu; tovaryš zavolal vlka, vlk chrtovi zakroutil krk. Vylétla kačena nad moře, krahulec vzlétl za ní, chytil ji do spárů a přinesl tovaryši. Z kačeny vypadlo vejce, kulilo se z břehu do moře, ale mraveneček hlídal, opřel se všemi šesti nožičkami, zadržel vejce hřbetem. Tovyaryš vzal vejce, šel, udeřil jím o stěnu zámku; celý zámek se roz-sypal, princezna se octla u tovaryše na břehu, lev zakousl čaroděje a zvířátka se o něho rozdělila tak, jak jim už dřív tovaryš poradil.

Tovyaryš i princezna poděkovali zvířátkům, šli zpět ke králi, král dal tovaryši princeznu za ženu a svěřil mu své království.

* * *

Když švec dokončil, zpozoroval, že kovář i krejčí už spí; hadač se-děl, hleděl do ohně a vzpomínal, jak bude zítra. Ševce to zamrzelo, taková neúcta, ale co měl dělat, stočil se také na svou houni a usnul.

Když hadač před úsvitem vyšel k jezeru, čekal, až se rozžehne červánek, a potom spatřil, že ten pramen života prýští pod skalou na dně jezera. Byl všecek nešťasten, co se s nimi stane, ale když vzbudil tovaryše, švec už zapomněl na svou mrzutost, máchl rukou a řekl, že to je maličkost. Lehl si na břeh jezera, počal tu čirou vodu chlemtat, sát, sál jako pumpa, bobtnal, bobtnal, až se na suchém dnu mrskalo jen několik drobných rybiček. Kovář slezl ke dnu, udeřil do skály na dně; skála praskla, vytryskl pramének, svítil jako oheň. Kovář nabral té živé vody do lahvičky a utíkal vzhůru; švec už se nezdržel, voda prýštila z něho do jezera zpět jako vodopád, div kováře neutopil.

Hadač vzal lahvičku a běžel k zámku, druzí za ním. Kámen živo-ta zářil nad branou, proběhli až k mříži, mříž stála dokořán. Vešli, hadač vylil vodu života, uprostřed zahrady vyprýštil stříbrný vo-dotrysk, ptáci se rozezpívali, květy zavoněly, vyšlo slunce. Hadač si nevšímal té krásy, vešel do zámku; bylo tam takového bohatství, až přecházel zrak. Prošli řadou pokojů, na konci řady spatřil hadač v krásné komnatě princeznu, jak sedí na sedátku, Oldakrz jí klečí u nohou, drží jí zrcátko, aby se v něm mohla zhlížet.

Hadač chtěl běžet k princezně, ale poznal, že to, co vidí, je jen obraz v zrcadle. Princezna vůbec neviděla naše druhy, ale Oldakrz se ohlédl, zašklebil, vyskočil z toho zrcadla a obraz v zrcadle se rozplynul. Oldakrz zahrozil hadači prstem v stříbrné rukavici a pravil:

„Všaks ještě nevyhrál! Zítra se slunce východem přineseš kvítek života – když nepřineseš, vejdete – nevyjdete!“ S tím ten zlý Oldakrz zmizel. Ale hadač, jak spatřil princeznu, byl všecek nesvůj, chvělo se mu srdce. Vrátil se s druhy na břeh jezera a celý den chodil sám, stranil se svých druhů. Teprv večer se sesedli zas společně u ohně, kovář ho těšil, že zítřek dá radu, potom počal povídat o princezně, vysvobozené z moci tří kovových králů.

4. Povídka o třech kovových králích a princezně, kterou vypravoval kovář tovaryšům a hadačovi

Jeden král měl princeznu, a ta princezna se nechtěla vdávat; chodila ráda na hon, střílela, jezdila na svém bílém koníkovi jako hoch. Jednou se však koník vrátil z lesa sám, zkrvavený, princezna se ztratila. Král rozhlásil, kdo mu princeznu přivede, že ji dostane za ženu. Všichni principi kolem dokola se rozjeli ji hledat, však byla krásná jako jarní den, ale žádný z nich o ní nezvěděl.

V královské stáji byl mladý chasník, ten ošetřoval raněného bělouška, měl ho rád, hovořil s ním jako s člověkem, říkal mu: „Však kdybys ty, koníčku, mohl mluvit, ty bys nám řekl, kde je naše princezna!“ Koníček se díval moudře po chasníkovi, a když se uzdravil, najednou promluvil lidským hlasem: „Však já o tvé paní dobře vím, jenže každý dosud zašel, kdo ji hledat šel; ale neboj se nic: vsedni na mne, pojedeme za ní.“

Jan poslechl, vyjeli do světa, jeli lesem dlouho, až dojeli k hradu, třpytil se červeně jako slunce na západě – byl měděný. Zdvíhací most spadl sám od sebe přes bažinu v příkopě, vjeli, Jan postavil koníka do stáje, prohlédl mu kopyta, nasypal obroku¹⁵, pak se šel podívat do hradu. V síni bylo připraveno jídlo, víno v měděném džbáně, světlo na stole, v koutě odestlaná postel, ale živého ducha nevidět. Jan čekal, potom se najedl, napil, ale nelehl, šel k bráně hlídat, kdo přijede.

V jedenáct hodin zazvonily na mostě podkovy, jel měděný král na červeném koni, s ním červený chrt, červený pták. Kůň klopýtl, pes zavrčel, pták vykřikl, měděný král zavolal: „Co koni klopýtáš, pse vrčíš, ptáku zpíváš? Však ještě nepřišel, kdo by se mi stavět směl!“ Jan vyskočil na most, pravil: „Chystej se, králi! Posledně jedeš!“ Král se zasmál, seskočil z koně, chytil se s Janem za pasy; ale Jan jím udeřil o most, až most prorazil, král zmizel v bahně pod mostem.

15 Krmivo pro koně, obvykle oves. *Pozn. red.*

Potom šel se Jan podívat po koníkovi, koník ho pochválil a Jan si ustlal vedle něho v stáji.

Časně ráno vyjeli, jeli celý den těmi hvozdy, až dojeli k stříbrnému hradu, třpytil se jako měsíc. Přes bažinu v příkopě spadl stříbrný most, Jan vjel na dvůr, zavedl koníka do stáje, prohlédl mu podkovy, nasypal obroku a šel do hradu. V síni našel na stole světlo, jídlo, víno v stříbrném džbánu, v koutě stála stříbrná postel. Jan se najedl, napil, šel zas k bráně hlídat. O půlnoci zazvonily na mostě podkovy, přijel stříbrný král na bílém koni, s ním bílý chrt, bílý pták. Kůň klopýtl na mostě, chrt zavrčel, pták zaskřečel, ale král se jim smál: „Proč koni klopýtáš, pse vrčíš, ptáku skřečíš? Však ten, jenž má přijít, nepřišel; a přijde-li, nevyjde!“ Jan skočil na most, vyzvedl stříbrného krále za pas a tak jím udeřil, že probořil most, král zmizel v bahně. Potom šel Jan do stáje, koník ho pochválil, ale pravil: „Zítra, Jene, zítra bude horší!“

Druhý den vyjeli časně, jeli celý den, až přijeli k zlatému zámku, třpytil se jako slunce; zlatý most spadl přes bažinu, Jan vjel, postavil koníka do stáje, prohlédl mu podkovy, nasypal obroku. Pak vyšel do hradu, v síni stál stůl s jídlem pro dva, dva zlaté džbány s vínem a princezna vyšla Janovi naproti, pohladila ho po vlasech, pravila: „Chudáčku, Jene, pro smrt sis přijel, mně není pomoci!“ Jan ji těšil, zavedl ji ke koníkovi. Koník vesele zaržál, přivítal svou paní a pravil Janovi: „Pověš v síni nad lože své rukavice; bude-li z nich kapat krev, ať mne princezna vypustí ze stáje.“ Potom vyšli na síň se najíst, princezna si lehla odpočinout, Jan sešel k bráně. V jednu hodinu zazvonily podkovy na mostě, přijel na černém koni zlatý král, s ním černý chrt a černý pták. Kůň klopýtl, chrt zavrčel, pták zaječel, král se rozhněval: „Co, koni, klopýtáš, pse vrčíš, ptáku ječíš? Ať jen přijde ten, kdo přijít má! Však uhlídá!“ Jan vyskočil, postavil se zlatému králi, chytli se za pasy. Král se opřel o most, až zasténala zlatá břevna, tiskl Jana na kolena. Jan se vzchopil, přehýbal krále mocně vzad, ale dlouho nebyli druh s druhem. Koník zaslechl sténat most, zabouřil kopyty; princezna se vzbudila, spatřila, že z rukavic kape krev, seběhla, vypustila koníka. Koník vyletěl na most, udeřil

krále kopytem po hlavě, srazil ho z mostu do bažiny. Jan koníkovi poděkoval, zavedl ho do stáje, dal mu napít vína a odešel s princeznou do síně. Časně ráno vyjeli, vraceli se těmi lesy domů.

Když přijeli k městu, zastavili pod dubem, koník pravil chasníkovi: „Milý Jene, pěkně se rozluč s princeznou, já ji donesu do zámku, ty půjdeš do konírny pěšky. Však by tobě, chudému chasníkovi, král princeznu nedal!“ Princezna plakala, ale co dělat; odjela do zámku, Jan šel do stáje, lehl si tam na slámu, odpočíval po té práci.

Král vyběhl princezně naproti, sezval všechny známé krále a prince na hostinu, aby si princezna vybrala, koho chce za muže. Ale princezna oznámila, že nechce nikoho jiného než toho, kdo k ní doskočí na koni na zlatou pavlač před zámkem, vezme jí z klína měděný prstýnek. V ten den se sešla síla lidu na podívanou před zámek, principi přijeli v krásné zbroji, skákali, ale nikdo nedoskočil. Nakonec přiletěl měděný rytíř na červeném koni, s ním běžel červený chrt, letěl červený pták. Rytíř skočil, chytil prstýnek, zmizel dřív, než se kdo vzpamatoval.

Princeznu to rmoutilo, ale prohlásila, že na druhý den bude zas sedět na pavlači se stříbrným prstýnkem v klíně. A zas se sešla síla lidu, principi skákali, nedoskočili, až přilétl stříbrný rytíř na bílém koni, s bílým chrtem, s bílým ptákem, skočil, chytil prstýnek, zmizel. Princezna plakala, oznámila do třetice, že chce sedět na pavlači se zlatým prstýnkem, ale zas seděla marně. Nikdo nedoskočil, až zlatý rytíř na černém koni, s černým chrtem, s černým ptákem, zas chytil prstýnek, zmizel.

Král se rozhněval, poručil princezně, aby vyjela s těmi principi do lesa na hon a aby si z nich vybrala ženicha. Princezna smutná poslechla, chasník jí vyvedl jejího koníka, nastavil ruku, aby vysedla; král se dívá, vidí – ten chasník má na ruce všechny tři prstýnky na prstech navlečené! Hned se na něho obořil, ale princezna vzala Jana za ruku a pravila: „Tatínku, toto je ten pravý, ten mne vysvobodil, pán tří zámků.“ Král objal Jana, kázal strojit svatbu, pozval všechny prince na hostinu.

* * *

Hadač i tovaryši si rádi poslechli kováře, uměl pěkně povídat, ale když skončil, lehli si hned, aby se vyspali na zítřek. Hadač skoro nespál, vyšel ještě za tmy, a sotva se zašeřilo, hle, co vidí. K jezeru sestupuje modravý ledovec z úbočí hory, pod tím průsvitným ledovým příkrovem pučí v skalní rozsedlině kvítek života jako rudá jiskřička. Hadač div žalostí neplakal, vzbudil tovaryše, pravil jim, že budou do smrti nešťastni, ten ledový příkrov nezdvihnou. Kovář vyšel, prohlédl si ledové balvany, trčely vysoko do výše. Zapřel se do dvou, až je rozvrátil, potom počal rvát ty ledy, kru za krou, balvan za balvanem, až se sypala ledová tříšť jako lavina do jezera, voda vystřikovala na břeh. Tak se vryl do toho ledu, že ledovec praskl s hrozným rachotem, sesul se ze skály a v úžlabině zasvitla pod ním jiskřička. Krejčí se pro ni natáhl, hadač se s ní rozběhl do zámku, tovaryši za ním; měli už namále, slunce vylézalo na horu, Oldakrz křepčil v bráně, tleskal rukama a smál se. Ale jak spatřil hadače s kvítkem života, rozběhl se do zámku. Hadač běžel za ním, honil ho tou řadou pokojů, až Oldakrz nakonec skočil do zrcadlové stěny a zmizel. A tu hadač vidí, vždyť tam není zrcadlo, je to otevřený pokoj princezny, ten pokoj, který viděl u jejího otce v jeho zámku. A v pokoji stojí princezna, vztahuje k němu ruce. Vstoupil, podal jí rudý kvítek, princezna se usmála, pravila: „Právě takový kvítek jsem si přála, abych se dostrojila!“ a připjala si ten kvítek na prsa.

Vtom se otevřely dveře, král vesel dovnitř – každý den chodíval naříkat do princeznina pokoje. A tu vidí svou dcerku tak jako poslední den, než zmizela, za ní hadače s tovaryši a vzadu zrcadlovou stěnu, tak jak tam dřív bývala. Princezna ani nevěděla, že zmizela, myslila, že vůbec z toho svého pokoje neodešla; jen se jí zdálo, že právě na tohoto ženicha už dlouho čekala.

Král s radostí strojil svatbu a vypustil z hladomorny všechny ty zajaté cizince. Tak je tam uhostili, že potom, když se rozjeli, v celém světě vypravovali o té svatbě hadačově s princeznou ze zrcadlového zámku.

Když bylo po všech radovánkách, prohlásil hadač, že se musí vydat na cestu k dubu na křižovatce, setkat se s bratry. Už docházel

třetí rok jejich úmluvy. Princezna se těšila na tu cestu, a tři tovaryši že půjdou s nimi, podívat se na bratry umělce. Král je chtěl vybavit jako prince na koních, ale nechtěli; šli tak jako dřív, tři vandrovní tovaryši, pěšky.

III.

JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI SE ČTYŘMI BRATRY UMĚLCI A S JEJICH OTCEM, MYSLIVCEM

Hadač s princeznou jeli na pěkných mulách, naši tři tovaryši šli s nimi, sluhové za nimi vezli na vozech stany, jídlo, pití a dary. Tak se ten celý průvod vydal na cestu, nespěchali, měli času dost; večer rozbili tábor, zapálili ohně, pekli, vařili, jedli, pili, vypravovali si, co všechno zažili. Konečně docházeli k tomu dubu, kde měli bratři umělci dostaveníčko po třech letech; hadač vzpomínal, co se asi stalo s jeho bratry, mrzelo ho, že si na ně po tři leta sotva vzpomněl. Když tak jedou lesem, slyší bubnovat na bubínky, pískat na píšťaly, objeví se průvod hnědých lidí v turbanech a vpředu jede na slonu bratr zloděj jako král. Bratři se přivítali, slon si zdvihl hadače chobotem na hřbet tak lehce jako pírko; jeli dál, měli si co povídat. Když dojížděli, spatřili u dubu ležet velbloudy, pod stany tam sedělo plno Arabů, to bratr tesař čekal na ně, byl oblečen jako princ. Měli radost, že se jim všem vedlo dobře, jen po bratrovi myslivci nebylo ještě ani slechu. Podle úmluvy měli čekat do rána. Když rozdělali ohně, zablýskalo se také v lese, z lesa vyjeli lidé s pochodněmi, vpředu bratr myslivec s krásnou paní na vranících, rozjeli se tryskem, volali a jákali. Tak byli konečně všichni čtyři bratři pohromadě a shledali, že se všichni čtyři oženili s princeznami, stali se panovníky v svých zemích. Jejich ženy se sesedly spolu v rudém hedvábném stanu, aby se seznámily, bratři u ohně vzpomínali, jak se smutně loučili u dubu před třemi lety, ale řekli si, že s vypravováním počkají, až dojedou k tatínkovi, tam si všechno pořádně povědí.

Hadač přivedl svým bratřím tři podivné tovaryše, a když jim řekl, co každý z nich umí, vyběhly princezny ze stanu, chtěly hned vidět ty podivné kousky. Tak se veselili až do noci, časně ráno strhli stany a vydali se na cestu do myslivny.

Starý myslivec měl na suché větvi staré lípy před myslivnou vyřezané vroubky, a když načal poslední týden z těch tří let, zavolal hajného Jelena, řekl mu:

„Jelene, za týden se vrátí moji hoši z vandru, ať se mi staráš!“

Jelen slíbil, že bude všecko v pořádku – však také počítal dny drahnou dobu; černé maso z diváka¹⁶ měl naložené v láku, a friš-lata, mladé, pruhované kančíky, hlídal dávno v oboře na pečínku. O bažanty, koroptve, srnčí i zajíce nebylo nouze, z toho mohli mít, co chtěli, však neviděli vrchnost tam v těch zapadlých lesích kopu let, od té doby, co starý pán umřel v myslivně, jak ho jeden uherský hrabě nešika trefil na čekané místo srnce. Stará Jelenka byla kučarka široko daleko vyhlášená, bývala za mlada ve Vídni se učit, vařivala na zámku; a teď, třeba už leta nebylo pořádné hostiny, když se postavila k plotně, dovedla ukázat, co umí. Myslivna byla starý lesní zámeček, kam jezdívalo panstvo na hony; nádobí, porcelánu i stříbra, starých damaškových ubrusů, servítů¹⁷ bylo v almarách pro celý regiment. Milý myslivec vyšel do prvního patra, dal vyvětrat, vyleštit podlahy, vydal Jelence klíče, mínil, že snad si syni přivedou známé, smál se, že možná dost přivedou i rodinku, tak aby pama-tovali na všechno.

Celý týden bylo v myslivně jako v úlu. Jelenka sehnala děvčata z Malenovic dole u řeky, ani je nepustila domů, nechala je spát v bývalých konírnách. A když nadešel ten slavný den, myslivec si oblékl sváteční uniformu, připjal si tesák¹⁸, ani si nezapálil, jen pocházel po dvoře. Jeho starý Tref chodil za ním, ničeho si nevšímal, ale Var a Kvik, jezevčící, ti už celý týden šmejdili celým zámkem, všude vlezli a očitě se těšili, co to asi bude. Jelen neříkal nic, ale vyčistil rezavé hmoždýře¹⁹, kterými vítávali knížete pána, postavil si je za kůlnou a čekal.

16 Divočák, divoké prase. *Pozn. red.*

17 Ubrousek. *Pozn. red.*

18 Lovecký nůž. *Pozn. red.*

19 Hmoždíř, dělo na oslavnou palbu. *Pozn. red.*

Slunce lezlo pomalu nad vršky smrků, pražilo, hodiny na věžičce odbíjely čtvrti, půli, celé, ale nikde nic. Myslivec počítal, počítal, vždyť včera se sešli u dubu, dnes ráno měli být tady; co ti hoši asi dělají, že nespíchájí domů? Najednou Var zdvihl pravý běh, zavětřil, rozběhl se na vršek před zahrádkou, Kvik letěla za ním. Myslivec by byl nejraději se rozběhl také, ale zdržel se, naslouchal, kdy počne Var vydávat²⁰, zdravit staré známé. Čekal, Var nic; najednou se ženou oba jamníci²¹ jako vítr zpět a za pána, schovávají se mu za holínky. Myslivec se zarazil, to se mu ještě nestalo, aby se Var něčeho lekl. Tu je slyšet bubínky, zní píšťaly, za vrškem vynikne sloní rypák, vynoří se velbloudí hrb, zazvučí cymbály, ržou koně a k zámku se valí zátopa lidí, zvířat, vozů, jako když táhne nepřítel.

A než se myslivec vzpamatoval, zaplavil mu ten průvod celý dvůr, synové ho objímali, snachy se k němu tiskly, a jamníci, jak poznali, kdo přišel, hned se pletli všem pod nohy, nedali se setřást, vítali všecko bez rozdílu a štěkali statečně na slona i na velbloudy. Starý otec vůbec nechápal, co se s ním děje, až mu hadač řekl, aby se neděsil, že všechno vezou s sebou, a jak postaví stany, uloží princezny v zámečku a poklidí zvířata, že mu povědí všechno pěkně po pořádku. Jelen se tak lekl, když spatřil slona, že zapomněl vypalovat hmoždýře na přivítanou. A když se konečně sebral a vyběhl za stáje, div nezpůsobil neštěstí; vyplašil svými ranami slona, velbloudy, koně i muly²², jen taktak, že se to nerozběhlo po lese.

Celý den měli co dělat, aby se tam usadili, a k večeru, když si ti sluhové rozdělali ohně mezi stany, vypadala stará myslivna jako obležená vojskem. Čtyři bratři se svými ženami a s nimi tři tovaryši sesedli se v hořejším sále kolem starého myslivce, Jelenka poklidila stůl po slavné večeři – však jim to všem chutnalo! – Jelen nosil sám pivo, víno, kořalky, nepustil za boha nikoho jiného, princeznám jejich komorné vařily kávu a přinášely sladkosti.

20 Štěkat – v mysliveckém slangu. *Pozn. red.*

21 Norník, lovecký pes do nor. *Pozn. red.*

22 Kříženec osla a klisny koně. *Pozn. red.*

Když se tak konečně v klidu usadili, pozdravil hadač ještě jednou tatínka – však uměl z těch bratří nejlíp mluvit – vypravoval mu, jak se šťastně sešli, a mínil, že teď, když jsou zas spolu, měli by si navzájem před tatínkem povědět, jak se jim dařilo v světě. Myslivec už byl zas v své míře, smál se jim, jaké prý povídání, však vidí, jak se jim vedlo, když se z nich ze všech stali králové a jaké královny mají! Přitom hledal po starém zvyku své jezevčičky, divil se, že nesedí u něho. Ale kdepak! Kvik seděla u princezen na bobku a škemrala o cukroví, Var ležel střelcově ženě na klíně a vrčel na starého, těžkého jamníka, který se jí drápal na kolena. Myslivec je nechal, poškrábal starého Trefa u svých nohou po čenichu a řekl hadačovi, ať tedy začne první. Hadač vypravoval, jak získal svoji princeznu, chválil kováře, ševce i krejčího, jak mu pomáhali, jak se mu obětovali, a všichni ti králové i princezny poslouchali bez dechu, nakonec oslavovali naše tři tovaryše. Krejčí se způsobně ukláněl, švec se vrtěl a utíral si pot, kovář seděl a prohlížel krásné kování na mřížce u krbu, jako by se ho to netýkalo. Když se pak napili na zdraví, myslivec zadýmal, prohrábl si vous a pravil:

„Což o to, synku, hadač jsi řádný, ale znal jsem u nás na vsi hadače, ten se v tom vyznal jinak!“ Hadač znal svého tatínka, věděl, že rád žertuje; tak ho prosil, aby jim povídal o tom hadačovi, a myslivec vypravoval.

1. Povídka o hadači, kterou vypravoval starý myslivec synům a třem tovaryšům

V naší vsi býval chalupník rozumec²³, hloubal neustále o všem na světě. Po chalupě tam říkali u Martinů, jeho nebožtík otec býval Peček, protože se přiznal na chalupu z Pecek, a milému chalupníkovi neřekl nikdo než Kopa, protože když se divil nebo když se lekl, říkával: Set-sak-kopa raků!

Jednou přišel do vsi grán²⁴, takový člověk s krosnou, co chodívají světem, prodávají všecko možné, nutil ho, aby od něho koupil, ale Kopa se vymlouval, že je chudás, a začal rozumovat, proč právě on je jen sprostý chalupník, není pánem. Grán dělal, jako by se divil, vzal Kopa za ucho, obrátil mu hlavu dozadu a potom vytáhl z krosny tři tenké knížky. Sfoukl z nich prach a povídá: „Pane Kopo, hleďte tuto: když přeříkáte tyhle tři dílky řádně odzadu, stane se z vás hadač, jakého neviděl svět, a kdejaký pán se bude ucházet o vaši přízeň. Toto je Šalamounův klíč a ten, kdo s ním chce zacházet, musí být narozený na planetě Štíra. A to jste vy, to jsem poznal podle té bradavice, co máte za pravým uchem. Nedbejte nic, že je ta knížka drahá, slevím, co mohu, kdepak hned zas najdu člověka rozeného ve znamení Štíra! Začněte v ní hned říkat pozpátku, a až se po roce vrátím, budete jezdit v kočáře, ještě rád mi doplatíte, co vám teď slevím.“ Kopa byl na groš opatrný, ale tohle mu nedalo. Koupil Šalamounův klíč, a sotva grán zmizel, vytáhl brejle, počal číst pozpátku.

Za chvíli přiběhla Martinů žena, ještě ve dveřích šeptá: „Jene, jdi do sklepa, spadla tam Opravilova svině, zatkni ji, vždyť jsme už neviděli masa od svátků!“ Kopa stříhl po ženě očima, zavrčel, že není zloděj, ale uvidí prý, jaký je hadač, narozený na Štíru. Žena se chytla za hlavu, a když ho slyšela slabikovat pozpátku, vyběhla na náves, lomila rukama, že se muž zbláznil, myslí, že je hadač. Vtom jde

23 Člověk, který hodně rozumuje, přemýšlí o něčem. *Pozn. red.*

24 Podomní obchodník. *Pozn. red.*

kolem Opravil, všecek ustaraný, kde je svině; když slyší Martinku, pomyslí si: a což kdyby...! A zajde do světnice.

Chvilí poslouchal, co to Kopa čte, potom prosil, jestli by nemohl mu uhodnout, kde je svině. Kopa se dopálil, že ho stále vytrhují, křikl: „Jděte s takovou hloupostí, zítra vám svini dovedu!“ A zas si říkal pilně v knížce. Opravil vyběhl a rovnou domů, těšil uplakanou ženu, že zítra Kopa svini přivede. A opravdu, druhý den ráno přišel Kopa se sviní. Opravil se ani neptal, co je dlužen, dal mu sám rýnský za to hádání. Kopa přišel domů, hodil ženě rýnský do klína a řekl: „Vidíš, stará, jen jsem začal, a už je ze mne hadač! Počkej za rok!“

Četl pilně dál, zatím se rozneslo po vsi, že Kopa má čarodějné knížky a je hadačem. Ten čas se na zámku ztratil paní hraběnce drahý prsten, ne a ne jej najít. Hrabě, když se dověděl, že má mezi svými robotníky takového hadače, poslal pro něj drába. Chalupnice se tak polekala, že si musila lehnout, ale Kopa věřil pevně, že je hadač, šel s drábem, hlavu vzhůru. Když přišli k panu hraběti, hrabě povídá: „Ty jsi hadač? Dobrá. Ztratil se nám prsten; když jej do tří dnů najdeš, budeš svobodný a dostaneš celý lán. Když ne, dostaneš pětadvacet a zavřu tě do hladomorny!“ Potom kázal dovést chalupníka do pěkného pokoje, dobře ho chovat, ale nepouštět ho ven.

Kopa si prohlédl svoje bývání, vytáhl z kapsy své tři knížky, protřel si drátěné brejle a dal se do čtení. Četl pozpátku, až se započítal, konečně, slunéčko už nahlédalo oknem do pokoje, docházel ke konci; a vtom sluha klepe na dveře, přináší mísu pečeně, džbán červeného vína. Kopa čichal, taková vůně vycházela z té mísy! Sklapl radostně knížku, udeřil na ni dlaní a řekl si: „Zaplat' pámbů, s prvním už jsem hotov!“ Dočetl první díl a věřil pevně, když za ty tři dny dočte ty tři díly, že na něho sedne hadačství a prsten najde. Ale ten sluha, jak slyšel „s prvním už jsem hotov“, lekl se, div nepustil mísu. Sotva se dostal ze dveří, běžel do kuchyně a šepce kuchaři: „Hrůza! Hrůza! Se mnou už je hotov! Dej si pozor, aby tě nechytily také!“ Ti dva spolu našli ten prsten, když jej hraběnka ztratila; schovali si jej, chtěli dát výpověď, prsten v městě prodat a žít jako páni. Kuchař nevěřil, smál se, co takový venkovský chlap ví, jaký to může být hadač! Ale lokaj se

vzpíral, že k tomu hadači nepůjde za živý svět. Tak kuchař se druhý den sebral a v poledne nesl na tácu oběd sám. Kopa zatím od rána ležel v tom druhém dílu Šalamounova klíče, říkal si v něm, říkal, až tu klepe kuchař na dveře, nese oběd. Kopa sklapl knížku a vzdychl: „S tím druhým, to je potíže, ale necht', však já se s ním vypořádám!“ Špatně se mu četl ten druhý díl, byl z toho všecek pitomý. Ale kuchař slyšel „s tím druhým se vypořádám“, strachy sotva trefil z dveří ven. Šel k lokaji, pravil: „Francku, je opravdu zle. Ale do třetice všeho dobrého, zítra tam půjdeme spolu a vezmeme prsten s sebou. Jestli nás nechá, vyčkáme; dá-li se do nás, nezbude než prosit o milost.“ Třetí den vešli, kuchař nesl mísu, lokaj džbán, Kopa sedí nad knížkou, říká, říká, ani si jich nevšímá. Postavili tiše jídlo a pití na stůl, chtěli se vytrazit; tu Kopa sklapne desky a vzdychne: „Konečně je mám oba, ale...“ Chtěl říci: ty dva díly, ale co je to platno, když jsem třetí nedočel! Vtom ti dva zloději padnou na kolena, vzpínají ruce, podávají mu prsten a prosí o milost. Kopa hleděl na ně všecek vyjevený, ale pochopil, že ho opravdu posedlo hadačství. Strašně se do nich pustil a tak jim vyčinił, až jim vstávaly vlasy na hlavě hrůzou; konečně slíbil mlčet, poručil kuchaři chytit krocana, strčit mu prsten do volete, potom jej zaříznout a upéci k večeři.

Na večer hrabě uspořádal pro své známé slavnou hostinu, chtěl je pobavit tím selským hadačem; když seděli u stolu, poslal lokaje, aby přivedl Kopu. Kopa přišel, nic se neostýchaje, a když ho hrabě vyzval, aby řekl, co ví, všichni ti hosté se usmívali, že ten chalupník bude bit a zavřen. Ale Kopa se podíval na paní hraběnkou a prosil, aby ráčila sama rozkrájet krocana hostům. Když se to stalo, prosil, aby mu dala také kousek, třeba jen ten krk. Hraběnka se smála, podala mu na vidličce krocání hlavu s krkem; Kopa vzal ten kus pečeně do ruky, kousl a pravil: „Hle, tu je cosi tvrdého“ – a vytáhl ten prsten z volete, utřel jej o šos, podal paní hraběnce. Všichni hosté tleskali, mysliłi, že to je opravdu nějaký kouzelník, ukazuje jim své kousky. Hrabě byl tím tak překvapen, že pozval Kopu jako pána ke stolu, posadil ho vedle hraběnkou a sluhové mu předkládali prvnímu jídla. Kopa seděl, jedl, mluvil, jako by byl odjakživa hrabětem,

tak mu to hadačství vlezlo do hlavy. Ale hraběnce to přece jen bylo podivné; a když přišla mísa zakrytá širokou stříbrnou puklicí – aby to jídlo cestou z kuchyně nevychladlo – pravila k hostům: „Všichni jsme viděli, jak výborným hadačem je pan kouzelník. Snad by mohl ukázat ještě jednou své umění a říci nám, co je tu v té míse pod puklicí.“ Kopa se lekl, až zbledl – už myslel, že má dvůr a svobodu, a tu najednou tohle. Taková hrůza ho přešla, že nevyrazil ze sebe než své přísloví: „Set-sak-kopa raků!“ Hraběnka zatleskala, sluha sňal puklici a všichni oněměli úžasem: na míse byli opravdu raci a hraběнку nejmíc překvapilo, jak to uhodl, že jich je právě kopa²⁵. Kopa si oddechl a od té chvíle bylo mu na světě jako v ráji. Dostal dvůr a pergamen²⁶, že celý jeho rod je na věky svobodný. Z toho pergamenu se teprve dověděl, že se nejmenuje ani Kopa, ani Pečekký, ani Martinů, ale Jan Noha, jak to našel pan farář zapsáno v matrice.

Naši tovaryši se smáli, až slzeli, a princezny byly tak zvědavé, že jim to musil přijít hadač povědět. Zatím už bylo pozdě a všichni byli po cestě unaveni. Vstali a šli spát, ale předtím si ještě řekli, že každý den jeden ten syn poví večer svůj příběh, a starý myslivec se vsázel, že jim ke každému tomu příběhu dovede říci právě takový, ještě lepší.

25 Stará početní jednotka, šedesát. *Pozn. red.*

26 Listina z upravené zvířecí kůže. *Pozn. red.*

2. Příběh bratra zloděje

Když jsme se rozešli, čtyři bratři, šel jsem na východní stranu, ale neživil jsem se svým uměním; měl jsem dost peněz, žil jsem jako pán, prohlížel svět, díval se, jak lidé žijí. Tak jsem se dostal po roce do daleké cizí země, usadil jsem se v hlavním městě v krásné hospodě na náměstí. Po několika dnech přišel ke mně hostinský, prosil mne, abych zítra ráno neotvíral okenice svého pokoje; princezna pojedje do lázně, všechna okna po celé cestě musí být zavřena, nikdo se nesmí objevit na ulici, dokud se princezna nevrátí do paláce, sic je synem smrti. Byl jsem zvědav, jaká je ta princezna a proč ji nikdo nesmí spatřit. Ráno jsem si sedl za okenici, měla škvíru, tou škvírou jsem se díval, když jela princezna kolem. Jak jsem ji uviděl, viděl jsem, že bez ní nemohu žít. Usmyslil jsem si, když jinak není, že ji ukradnu. Vkradl jsem se do paláce v noci, nikdo mne neviděl, dostal jsem se až k princezně. Zprvu se polekala, pak si mne oblíbila, po čase svolila, že se mnou půjde. Ale královna, její matka, zpozorovala, že se s dcerou cosi děje, zavřela ji do věže; a když jsem zas v noci přišel do paláce, byl jsem chycen. Nechtěl jsem prozradit, proč jsem přišel, obžalovali mne, že jsem chtěl krást, za to jsem měl být, jak tam měli ve zvyku, naražen za živa na kůl.

Když mne vyváděli za město, bylo mi smutno, že mám princeznu opustit, myslil jsem, jak bych ty vojáky přelstil. Přišli jsme na vrch za hradbami, tam stál kůl zaražený v zemi, po stromech krákali havrani. Velitel té stráže chtěl dát znamení, aby mne narazili na kůl, ale já mu pravil: „Pane, smím ještě něco říci?“ Řekl, že smím, ale prý honem. Pravil jsem dál: „Pane, umím dělat zlato; nevím, co vám řekne král, až se doví, že jste zabil člověka, který zná tajemství, jak dělat zlato.“ Velitel se zarazil, věděl, že král té země je zlata velmi žádostivý. A ti vojáci sami oznámili, že se bojí zabít člověka, který umí dělat zlato. Zavedli mne ke králi, král je vyslechl, řekl: „Lžeš, bojíš se smrti!“ Poklonil jsem se a pravil: „Znám seménka, která zrají v zlato. Každý, ó králi, zorat pruh země v své zahradě. Zasiju ta

seménka, do týdne vzklíčí, za měsíc vyrostou, za měsíc vykvetou, za měsíc uzrají v lusky se zlatými hrachy.“ Král chvíli mlčel, pak pravil: „Budiž! Ale jestli lžeš, zahyneš na kůlu!“

Zorali pruh země, prostřeli kolem koberce, přišel král, všichni ministři, páni i dámy ode dvora, potom přivedli mne. Zaséval jsem seménka, a když jsem zasil, poklonil jsem se králi a pravil:

„Králi, je zaseto. Prosím, rozkaž to pole dobře hlídat a každý den zalévat.“ Král tedy přikázal, aby zahradník hlídal a já abych zaléval. Poklonil jsem se po druhé a řekl: „Nechtěj, ó králi, abych zaléval. Kdo bude zalévat, musí být muž čistých rukou – a já jsem zloděj. Kdyby zaléval zloděj, seménko nevzejde a já budu umučen.“

Král mrzutě vstal a rozkázal, aby tedy zaléval zahradník. Všichni vstali a odcházeli, ale zahradník se vrhl králi k nohám a všecek se třásl: „Odpusť, králi, mně hříšnému, ale já po léta prodávám tajně ovoce z tvých zahrad!“ Král se zamračil, řekl jen: „Ty zloději!“ a poručil jednomu ministrovi, aby zaléval. Ministr zbledl, hrůzou nemohl promluvit, ostatní ministři se třáslí; konečně ten první ministr se osmělil, poklonil se králi a šeptal tichým hlasem: „Milost! Ó králi! Žádný z nás nemůže zalévat seménka, má-li z nich uzrát zlato!“

Král zbledl hněvem a vykřikl: „Cožpak není muž čistých rukou v mé říši?“ Všichni se jen klaněli a mlčeli, ale já pravil: „Ó králi, zajisté, že jest aspoň jeden. Necht' sama Tvoje Milost ráčí zalévat!“ Král se na mne podíval tak strašně, že jsem myslel, je po tobě veta. Ale pak se král najednou usmál, jako by vzpomínal. „Ne“, pravil, „ani já nemohu zalévat; jako hoch jsem mamince brával koláčky z pece, aby nevěděla!“ Viděl jsem, že už se nezlobí, a tak jsem se osmělil. „Hle,“ pravím, „všichni jsme tady zloději, a pročpak právě já mám být naražen na kůl?“ Král se ohlédl po královně, královna přivedla princeznu, no a to ostatní už si dovedete pomyslit.

Bratří měli radost, že tak chytře vyvázl, ale starý myslivec se mu smál, jaký je zloděj, když se dal chytit. A vypravoval jim o mistrném zloději, kterého nikdo nechytí.

3. Povídka o mistrném zloději, kterou vypravoval starý myslivec synům a třem tovaryšům

Když jsem ještě jako kluk pásal husy, vždycky mi říkali doma, abych neměl nic s Kopřivovým Náckem, že je to zlodějské plémě. Nácek byl ryšavý, pihovatý, vlasy mu stály jako hřebíky a hubený byl jak louč²⁷, od hladu. Jeho otec byl celé vsi vyvrhel; býval kdysi učitelem, ale zprotivil se vrchnosti, poslali ho šupem do rodné obce. Doma se chytil nějaké holky ze zámku, s přínosem²⁸, usadili je v pastoušce pod lesem; ale děti přibývalo jako hub a nebylo do čeho kousnout. Na zámku o něm říkali, že se před ním třese i šindelák na střeše, jeho Nánu nikde nechtěli do práce, že zanáší domů dětem, a tak ta rodinka žila bídne, zmírali jeden za druhým bídou, až zbyl jen ten starý s Náckem. Hajný říkával, že ten starý je pytlák, zná celý revír líp než pan polesný; zajíci prý ho poslouchají jako psi, chodí k němu i do pastoušky, jak na ně hvízdne.

Nácek byl všem vážným sedlákům prašivec, ale my děti jsme se ho drželi jako klíšťata, nebylo nad něho; všecko věděl, všecko uměl, vymýšlel takové hry, že jsme se na něho jen třásli. Pomohl každému rád, dělal nám úlohy do školy, pásal za nás za všechny, pletl nám košíčky, sítě, stavěl mlýnky, a všecko jen za kousek chleba nebo za knížku ke čtení; rád hladověl, jen když mohl číst.

Když už jsme byli chasníci, jednou mu zas zavřeli na zámku tátu pro nějakou krádež. Nácek došel na kancelář, přísahal, že je tatínek nevinný, vůbec z domu nevyšel, ležel, měl zimnici. Písaři se smáli té zimnici, ale správce byl v dobré míře, chtěl si zažertovat a povídá: „Víš co, Nácku; zítra ráno si přijde řezník do dvora pro tele, požene je do města. Jestli mu někdo to tele cestou ukradne, aby nevěděl jak, pustím tvého tatíka!“ Nácek šlehl po správci okem a šel. Dru-

27 Tříška dřeva na zapalování nebo svícení. *Pozn. red.*

28 S věnem. *Pozn. red.*

hý den před slunce východem vzal otcovy holínky, běžel do úvozu nad rybníkem, kde bylo dubové chrastí a za ním husté smrčí, tam postavil pravou botu do cesty a číhal. Za chvíli se tu žene řezník s teletem; vidí botu v cestě, vezme ji do ruky: což, bota je ještě zachovalá, ale co s jednou botou? Nechal ji tam ležet. Když zašel, Nácek sebral botu, běžel obloukem přes les, za rybníkem řezníkovi nadešel a postavil levou botu do cesty. Řezník táhne tele, zakopne, co to, tu někdo upustil druhou botu do cesty! Myslí si: škoda bot, však jdou do páru. Přivázal tele k stromku, vrátil se pro tu pravou botu. Za chvíli jde zpátky bez boty, kleje, hledá tele, ale kde je tele! Na stromku provázek, tele nikde. Co jiného zbývalo, tele mít musil, měl je zamluvené v městě, tak se obrátil zpátky do dvora pro nové tele. Správce se zarazil, když mu přišel šafář oznámit, že řezník kupuje nové tele. Ale jen šafář zmizel, už tu byl Nácek, mačká čepici a prosí, aby mu pustili tatínka. Správce nevěděl, na čem je, pravil: „Nácku, po obědě ti přijde tatík domů, ale jedno bych rád věděl: řeknu-li ti, že vám přidám stovku na živobytí, když někdo ukradne tomu řezníkovi i to druhé tele, co myslíš: ukradne mu je někdo?“ Nácek blýskl očima, povídá: „Já nevím, ale pro tu stovku si přijdu!“ a už byl v prachu. Běžel úprkem k lesu, oběhl rybník, shodil kazajku a kalhoty a hup po hlavě do vody. Ploval až k břehu pod cestou, tam se schoval do hustého rákosí.

Po chvíli slyší kroky, řezník vede tele a kleje. Nácek počal ve vodě bečet tak... Inu, tak jako tele. Řezník se zarazí, poslouchá a potom vykřikne: „Jemináčku, jsem to trdlo, vždyť to tele se jen odváзло a spadlo mi tu do rybníka!“ Začal volat, rozhlížel se z toho břehu, ale Nácek si dal pozor: bečel a hrabal se v sítí stále dál od břehu. Řezník měl strach, že se tele utopí; uvázal druhé tele na keř, sňal opasek s penězi, shodil šaty a běžel k rybníku. Nácek ho chvíli vodil v rákosí svým bečením, když ho měl hodně daleko, ještě trochu zabrbľal a umkl. Pak vylezl za křovím na břeh, mžikem se oblěkl, letěl chrástem, sebral druhé tele i opasek s penězi a zmizel.

Řezník, když přestal ten bekot, myslil, že tele se dostalo do hloubky u čapu²⁹ a že se utopilo. Vydrápal se na břeh, jde k šatu, co vidí: tele pryč, peníze pryč! Div si nerval vlasy z hlavy, oblékl se, běžel úprkem zpátky do dvora a vykládal, co se mu stalo, přísahal, že v tom musí být nějaké čáry. Správce seděl právě u oběda, tu jde šafář, vede řezníka. Správce nevěřil svému sluchu, ale smiloval se a kázal šafáři, aby dal řezníkovi třetí tele na dluh. Když šafář s řezníkem odešli, tiskne se do dveří Nácek, prý pro tu stovku. Správci se nechtělo, řekl: „Víš co, Nácku, tatíka si vezmi hned ze šatlavy s sebou, ale jestli tomu řezníkovi někdo vezme i to třetí tele, dostaneš dvě stovky; jinak nic.“ Nácek pokrčil rameny a šel.

Řezník se zatím chystal s třetím teletem na cestu, vzal si je na řetěz a přísahal, že tomu zloději, jestli ho dopadne, zpřeráží žebra. Nácek zatím pozdravil tatínka a běžel hupky do lesa. Tam od toho úvozu, kde zdvihl řezníkům opasek, počal trousit do křoví z opasku krejčary. Když zašel dost hluboko, nechal na mechu ležet sem tam i stříbrný šesták, nebo dvacetník. Za chvíli vyjde řezník s teletem do úvozu, hledí všude po zemi, jestli přece snad někde nespátří svůj opasek; najednou vidí v mechu krejčar, druhý, třetí a stopa vede do roští. Div se nezakl radostí: hle, tudy šel zloděj s opaskem, z opasku trousil peníze – však už jsem kolikrát říkal ženě, že je ta jelenice v opasku prošoupaná! – půjdu-li za ním, tak ho jistě dopadnu. Jednou rukou táhl tele, v druhé měl těžkou břinkovici³⁰, tou rozhrnoval křoví. Ale jak sbírat ty peníze v mechu – a tady dál jsou už šestáky, dvacetníky, dokonce rýnský! Tele se bránilo, nechtělo do chrastí, řezník si myslil, že je s ním už dost daleko od cesty, tak je přivázał, rychle šel po těch vytroušených penězích, sbíral je z mechu a v duchu se už těšil, jak toho chlapa zmaluje. Ale peněz nepřibývalo, naopak, ubývalo, houští bylo stále hustší, až se řezník octl v takovém podrostu, že nevěděl kudy kam; a peníze přestaly v mechu naprosto. Protože je cestou sbíral, nevěděl, kudy přišel; bloudil dlouho, až

29 Velká dřevěná ucpávka odpadní roury rybníka. *Pozn. red.*

30 Silná sukovitá hůl. *Pozn. red.*

se všecek podrápal, konečně se dostal ven na druhém konci lesa. Než se vrátil k rybníku, už se smrákalo, a po třetím teleti nebylo ani památky. Co zbývalo nebohému řezníkovi, než jít dál do města a zplakat nad výdělkem.

Správce zatím čekal netrpělivě, co bude. A tu večer přijde ten starý zloděj, vede tři telata na provaze, nese opasek s penězi. Starého správce to tak dojalo, že mu opravdu vyplatil ty dvě stovky, a když potom za několik dní jel do města k řízení, vypravoval o tom panu knížeti. Když se kníže dost nasmál, vyplatil správci dvě stovky, přikázal, aby toho bývalého učitele udělali hajným – však se neříká darmo, že starý pytlák bývá nejlepší hajný – a Nácka poslal na vlastní útraty studovat. Stal se z něho vyhlášený doktor.

4. Příběh bratra tesaře

Když jsme se rozešli, čtyři bratři, od dubu na křižovatce, bylo mi teskno, nevěděl jsem, co počít. Šel jsem jako obyčejný tesařský mistr, pracoval jsem, kde jsem našel práci, a to mne těšilo. Konečně jsem přišel do jednoho města, tam mi řekl hostinský o pěkné práci v královském zámku: spravovat leštěné podlahy a vykládané stropy. Přihlásil jsem se a moje práce se jim tak zalíbila, že sám princ i malá, veselá princezna chodili se ke mně dívat na to umělé vykládání a poslouchat, co jsem jim povídal o svých příhodách.

Jednou přišel sám král, zavedl mne po točitých schodech do věže, otevřel zlatým klíčem dveře do krásného sálu, pak zamkl a pravil, abych ten sál celý znovu upravil, ale abych tam nikoho nepouštěl, zvláště ne prince. Uprostřed sálu byla ve vyřezávaném rámci podoba líbezné princezny s vlasy světlými jako len a s šedýma očima. Poslechl jsem krále a pečlivě jsem za sebou zavíral; ale veselá princezna mne stále trápila, abych jim ukázal, co je v tom zakázaném sále. Když jsem nepovolil, pozvala mne jednou po práci na svačinu se svými děvčaty, abych prý jim povídal o světě. Přitom tajně vytáhla z mé brašny klíč a dala jej princovi, princ běžel do sálu, a jak spatřil obraz té princezny, byl všecek nesvůj, prohlásil, že chce tu princeznu za ženu, a když ne, že si něco udělá.

Král na mne zuřil, ale jeho dcerka ho uprosila, sama se mu přiznala. Král si mne pak zavolal a pravil, že ta princezna ze severu je v moci zlé čarodějně baby, je těžko se dostat přes moře do její země; kdo se kdy o to pokusil, každý dosud zašel. Řekl jsem mu, že umím postavit loď, aby plula na vodě i pod vodou, a že prince doprovodím, nasadím třeba život, abych ho uchránil. Tak král konečně svolil, nechal mne postavit takovou loď. Vzali jsme s sebou krásné kmenty³¹, hedvábí, krajky, šperky, prsteny, všecko, a mimo to jsem prosil, aby s námi jeli tři mládenci, kteří hrávali veselé princezně na housle, na flétnu a na cello, když se učila tančit. Princezna dovolila, a než

31 Jemné lněné plátno. *Pozn. red.*

jsme odjeli, prosila mne, abych dal na bratra pozor; přitom se na mne podívala tak, že mi z toho bylo sladko u srdce.

Jeli jsme dlouho, moře bylo zlé, bouřlivé, ale naše loď jela a potápěla se jako čírka³². Konečně jsme dojeli do přístavu toho města. Na břeh se sběhlo plno lidí, dívat se, kdo to jede tak z daleka. Vyšli jsme s princem na břeh, oznámili jsme, že jsme kupci, přinášíme paní královně dary. Ta čarodějná bába na nás shlížela jako čert, ale když jsme jí dali hedvábné šaty, vyšívané zlatem, a krajkový šál, jemný jako sníh, dovolila princezně, aby se šla s komornou podívat, co jsme přivezli. Princezna byla šťastna, pozvali jsme je obě do lodi na cukroví, muzikanti hráli, dámy z města tančily, až konečně nadešel večer, ti hosté všichni se vytratili, ale princezna se nemohla nasytit těch šperků, těch vzácných látek. My zatím potichu vytáhli kotvy, a než si princezna pomyslí, byli jsme na širém moři.

Princezna se s tím brzy smířila, však se jí princ zalíbil na první pohled, ale komorná se nedala utiřit, nakonec mne zavolala a pravila: „Drahý pane, vy nevíte, co vás čeká. Ta čarodějná baba bude u vašeho krále dřív než vy, dovede se mu vmluvit, a když přijedete, bude už všechno na vás nastražené. Vy ji neznáte, ale já ji znám, někoho z vás, a možná vás všechny, připraví o život.“ Nevěřil jsem, že by to bylo možné, vždyť moje loď byla nejrychlejší na světě. Ale sotva jsme přistáli k břehu, čekalo na nás poselstvo od krále a od královny. Ta čarodějnice opravdu už tam byla, a nejen to, starého krále vdovce tak zaujala, že si ji vzal za ženu, a veselou princeznu trápila.

Když jsme přijeli k paláci, vyšla nám královna vstříc všecka líbezná, vítala prince i jeho nevěstu, jako by jim byla sama požeňala, a starý král jen zářil, když viděl, jakou slavnou svatbu jim strojí. Když bylo po hostině a hosté se dali do tance, vzala veselá princezna nevěstu kolem krku a prohlásila, že ji s děvčaty sama uloží. Ženich zatím ještě vypravoval pánům o své plavbě, ale ke mně přišla komorná a pravila s pláčem: „Mám strach, pane, že s princeznou je zle. Královna celý den vařila jedy, to já dobře znám: kdo to pití

32 Malá kachna. Pozn. red.

vypije, zoškliví jako noc a zchromne do smrti; bojím se, že to chystá nevěště.“ Měl jsem o nevěstu strach, vyšel jsem tiše na chodbu a šel do nevěstina pokoje, chtěl jsem ji varovat. V pokoji bylo tma a ticho, myslil jsem, že tam nikdo není, schoval jsem se do výklenku k oknu. Tu se otevřou tiše dveře, vejde královna s miskou v ruce, a jak z chodby svitlo světlo, vidím, že nevěsta už leží na loži. Slyším královnu volat nevěstu líbezným hlasem, že jí nese dobré pití na noc. Vyskočil jsem a vyrazil babě misku z ruky. Baba zaječela, až se to rozlehlo po zámku, v tu chvíli se vhrnulo plno lidu, baba křičela, že jsem se vplížil k nevěště a jí že jsem chtěl zabít, když mne přistihla. Král poručil strážní, aby mne vlékla do žaláře, že budu zítra oběšen. Vtom z lože vyskočila – ne nevěsta, ale veselá princezna, vzala mne pod paží a pravila: „Toto je věrný přítel, chránil mému bratrovi nevěstu, já sama viděla, jak macecha strojila nevěště jed, tak jsem ji zavedla i s princem k sobě a sama jsem se položila místo ní.“ Baba se bránila, ale král viděl, jak ho oklamala, kázal ji odvést do vězení; nic se nehněval, když si mne jeho veselá dcerka vedla rovnou k oltáři. Princ pak odjel se svou mladou ženou do jejího království, jeho otec ze zármutku brzy umřel a odkázal mi vládu v své zemi.

5. Povídka o lodi běžající po suchu, kterou vypravoval starý myslivec synům a třem tovaryšům

Když bratr tesař dopověděl, zasmál se jeho tatínek, dopil svou skle-
nici černého vína – velmi mu chutnalo ten večer – a pravil: „Což
taková loď, to nic není plavat na vodě nebo ve vodě; ale povím vám
o jednom, ten měl loď, ta běžala po suchu, a jaké v ní měl podivné
tovaryše!“ Synové měli radost, jaký je tatínek veselý, a naši tovaryši
byli zvědaví na ty podivné tovaryše. Myslivec se ještě napil, stiskl
roubíkem tabák v dýmce – však to byl tabák přivezený od synů! –
a vypravoval:

Tak byl jednou jeden kolář, měl tři syny; dva u řemesla, chlapy
jako horu a do práce jako kat, třetího útlého jako proutek, byl na
řemeslo slabý, chodil jen pást krávy, líhal celý den na mezi a díval
se do nebe – inu Honza!

Jednou se rozneslo, že král dá svou dceru tomu, kdo si pro ni při-
jede v lodi jezdící po suchu. Když to táta vypravoval doma u večere,
řekl nejstarší syn Kuba: „To je krámů s takovou lodí; to by v tom byl
čert, aby ji pořádný kolář nepostavil.“

Druhý den časně ráno sebral se do lesa vybrat si řádné dřevo,
vzal si s sebou ranec vdolků, mazaných povidly, sypaných mákem
a tvarohem. Dřív než se dal do práce, dal se do těch vdolků. Tu slyší
v lese pod sebou, kudy šla cesta, chrastit, z houští vyjde stařeček
v městském šatu, ptá se Kubu, co tam dělá. „Tento dělám!“ zavrčel
Kuba a řekl tak ošklivé slovo, že se to nedá povědět. „Co děláš, to
uděláš,“ řekl mu na to stařeček a odešel. Kuba se dal potom do práce,
mořil se celý den, ale kdepak – nic nevymyslel, nic neudělal. Když
se vrátil večer domů, smál se mu Martin, že je nekňuba, sebral se
druhý den sám, prý mu ukáže, jak se to dělá. Ale zas se dal napřed
do vdolků, přišel ten stařeček, prosil ho, aby mu dal jeden vdolek.
Martin se na něho utrl, že prý mu dá tento, zas takové ohavné slovo.
A stařeček zas mu odpověděl: „Tento dáš, tento uděláš.“ A odešel.

Večer přišel také Martin domů s prázdnem. Třetí den ráno Honza žene na pastvu, ukrojí si krajíc a praví: „A dnes to zkusím já!“ Otec se rozzlobil, že se takový lenoch rouhá řemeslu, přetáhl ho po zádech pružinou a hrozil mu výpraskem za takové žerty. Honza mlčel, šel na pastvu a myslil na tu princeznu. A zas jde ten stařeček, praví: „Honzo, nemáš aspoň kus chleba, je mi po ránu mdlo?“ „Ale mám dědečku, mám, tumáte celý krajíc, ani se mi nechce jíst, pořád jen myslím na tu princeznu.“ „Víš co, Honzo,“ pravil stařeček, „žes tak uhovlivý, máš mít tu loď. Pojď se mnou!“ Svedl Honzu po stráni k cestě a tu opravdu stojí cosi, je to jako pěkná lodice, má to čtyři nizounká kola, lakovaná dvířka, pěkná vycpaná sedátka a vpředu je zasazeno kolečko. Stařeček posadil Honzu dovnitř, ukázal mu, jak má tím kolečkem točit a jak šlapat brzdu, řekl: „Jak tuhle stiskneš knoflík, lodička pojede sama, dá se tím kolečkem řídit jako dětský vozík. Jed' si pro princeznu, vezmi s sebou, koho potkáš, já ti zatím ohlídám stádo.“ Řekl, stiskl sám knoflík a lodička se rozjela jako blesk, až Honzovi přecházel zrak; než se vzpamatoval, byl už v třetí panství – a tu najednou vidí ležet přes cestu jednoho. Šlápne na brzdu, ptá se: „Co jsi zač?“ A ten povídá: „Já jsem ten, co slyší růst trávu; poslouchám, která ta bylinka přitom nejvíc šustí.“ „Tak pojed' s sebou!“ Ten, co slyšel trávu růst, vlezl do vozu, Honza zmáčkl knoflík a jeli. Za chvíli tu stojí jeden vprostřed silnice, míří proti slunci, nehýbá se. „Co jsi zač?“ „Já jsem ten, co nemíříc trefuje, mířím na tu mouchu tam na věži za tímhle vrchem.“ „Tak lez dovnitř!“ Vlezl, jeli dál. Tu je dobíhá jeden s mlýnským kamenem na krku. „Co jsi zač?“ „Já jsem ten, co honě zajíce, ještě ho přeskakuje, proto mám ten žernov³³ na krku.“ „Polez dovnitř!“ A zas jeli, než by napočítal pět, byli v královském paláci.

Král se díval z okna, tu vidí, jak lodička vletí jako blesk na dvůr, zarejdí třikrát dokola, stane pod oknem. Hledí, kdo to jede, on to Honza; a už běží po schodech, že si jde pro princeznu. Král mu pravil: „Honzo, takhle to nejde, copak bych si počal s takovým ženichem,

33 Mlýnský kámen. *Pozn. red.*

když nemá špetku rozumu. Ale na tři sta mil odtud, v devátém království, tam je pramen moudrosti. Když z toho pramene za hodinu doneseš plný džbán, dostaneš princeznu.“

Honza sešel zpět k vozu, nevěděl, co počít; ale ten, co honě zajíce, ještě ho přeskakoval, sňal žernov s krku, vzal džbán a zmizel jako střela. Ti ostatní vyšli si na vršek za zámek, čekali, jestli se vrátí. Už bylo namále, Honza povídá tomu, co poslouchal, jak tráva roste: „Poslechni, jestli ho uslyšíš běžet!“ Ten, co slyšel trávu růst, lehl na zem, povídá: „Ba slyším, jak tam pod dubem chrápe!“ Honza se lekl, prosil toho, co nemíříc třefoval, aby ho vzbudil. A ten, co nemíříc třefoval, namířil, srazil tomu spáči pod dubem žalud právě nad nos. Žalud ťukl toho, co honě zajíce, ještě ho přeskakoval, právě do nosu; vzbudil se, vyskočil, jen sebou mrskl, a byl tu s vodou. Honza běžel se džbánem ke králi, král se napil, dal i Honzovi, a z obou se stali mudrci, jakých neviděl svět. Král dal hned Honzovi princeznu, Honza si ji vzal do vozu, stiskl knoflík a už jeli, jen letěli, za chvíli byli zpět u toho stařečka. Stařeček měl radost, že se to Honzovi tak povedlo, pravil mu: „Jdi s princeznou domů, neboj se nic.“ A potom odjel s tím, co slyšel trávu růst, i s tím, co nemíříc, třefoval, a s tím, co běže, zajíce přeskakoval, pryč.

Když Honza přišel s princeznou domů, nechtěli mu bratři věřit, že to je princezna, ale maminka jim pravila: počkejte, však já to vybadám. Večer nastlala princezně postel vrchovatě peřin a pod tu nejspodnější peřinu vstrčila několik lněných semének. Druhý den ráno při snídani se všichni ptali té princezny, jak se vyspala. „Ach špatně, celou noc jsem oka nezamhouřila, ráno jsem byla samá modřina, jako by v té posteli bylo samé kamení.“ Tu všichni vyskočili, hluboce se jí poklonili; poznali, že je pravá princezna. A v tu chvíli zazněly venku trouby, rachotily bubny, táhlo velké vojsko, přišlo si pro Honzu a jeho choť, aby jeli ke králi převzít království. Honza bratrům odpustil, vzal je i rodiče ke dvoru, byli do smrti blaženě živi.

6. Příběh bratra střelce

Když jsme se rozešli, čtyři bratři, potkal jsem dva vzácné poutníky, putovali daleko, až na kraj země, k svatému Jakubu do kostela. Pozvali mne, abych putoval s nimi, báli se bez průvodu a já byl rád, že nebudu sám, poznám pěkný kus světa.

Tak jsme šli, až jsme přišli daleko do vysokých hor Pyrenejí, kde rostou fíky, sladké kaštiny a kudy se jde do Španěl. Tam odtud, od sv. Jana u brány, vedou dvě cesty: jedna dlouhá dva měsíce po mořském břehu, druhá krátká, hustými lesy, přes hory sotva týden. Ale všichni nám říkali, že na té krátké cestě bývají zbojníci. Ti poutníci mínili, mají-li s sebou střelce, že se nemusí bát, dali se tím hvozdem.

Veer jsme si rozdělali oheň, pekl jsem jim zajíce a potom jsme si řekli, že budeme jeden po druhém hlídat. První jsem hlídal já; po čase vidím v houští srnu, ale nestála mi v ráně, šel jsem za ní, abychom měli druhý den co jíst. Jdu tak chvíli, tu spatřím blýskat se oheň, u ohně sedí tři hrozní chlapi, každý aspoň sedm střevíců, pečou si celého vola, trhají maso rukama. Nedalo mi, když jeden hryzl kost, uštěřil jsem mu ji od úst. Vskočil, kdo to, ale já zatím nabil a tomu druhému jsem uštěřil plechovku z ruky. Byli strachy bez sebe, co to, že neslyšeli ani rány. Pak jsem šel k nim, řekl jsem jim, že jsem mohl střílet do nich, ale nechtěl, aby nás jen nechali v klidu jít těmi horami. Ten první se zasmál a pravil: „Dobrá, chlapče, máš život darovaný i ti tvoji kamarádi, ale napřed nám pomůžeš, potom teprv půjdeš.“

Tu v horách má jeden bohatý kníže zámek, v tom zámku žije se svou krásnou dcerou, nemůžeme se mu dostat na kobytku. V zámku je psíček jamníček, chodí celou noc po hradbách, a jak se co hne, štěká, vzbudí celý zámek. Půjdeš s námi a toho štěkavce sestřelíš; potom tě vysadíme přes hradbu a otevřeš nám bránu. Když to vykonáš, můžeš jít; my si ten zámek vyloupíme, všechno vybijeme a ta princezna bude naše.“

Nechtělo se mi, ale co dělat. Šel jsem s nimi, dovedli mne do krásného údolí, kde u té cesty k svatému Jakubu stál pěkný zámeček

v pomerančovém háji; na hradbě, na samém ochozu, seděl psíček jamníček. Viděl jsem ho jasně v měsíční záři, mířil jsem opatrně – spadl do toho ochozu, ani nekvíkl. Ti chlapi mne pochválili, jeden mne vysadil tam, kde byla hradba na skalce nejnižší. Vyšvihl jsem se nahoru a našel jsem psíčka omráčeného v chodbičce u hřebene hradby. Mířil jsem, abych ho těžce neporanil. Ošetřil jsem mu ránu a psíček mi lízal ruku, nechal se vložit do rance, slabostí usnul.

Pomyslnil jsem si, že těm chlapům neotevřu, ale byl bych rád viděl, jaká je ta princezna. Položil jsem ranec a vešel jsem dovnitř; tak se spoléhali na svého psíka, že všechno uvnitř bylo otevřené. Šel jsem až do toho pokoje, kde spala princezna, byla opravdu krásná jako obrázek. Vzal jsem si na památku jeden její zlatý pantoflíček a vyšel jsem ven, podívat se, co dělají ti chlapi. Když jsem jim neotvíral, počali se sami podhrabávat pod bránu; ale za branou byla nalíčena jáma jako na vlky, ve dne přes ni dávali můstek, v noci jen roští. A ti chlapi, jak prolézali tou děrou, spadli jeden po druhém do jámy, kde bylo na dva sáhy řídkého bahna; v tom zůstali, jen jim nohy trčely vzhůru. Vylezl jsem k ochozu, sebral ranec i s raněným psíčkem, přešel jsem hradbu a šťastně seskočil dolů.

Když jsem se vrátil do lesa k těm svým poutníkům, byl oheň vyhaslý, oba chrápali. Slunce vycházelo, tak jsem je vzbudil, uvařil jim snídani, nakrmil, převázal psíka a šli jsme dál. Brzy jsme byli z těch lesů ven, došli jsme šťastně až k svatému Jakubu; tam bylo na tisíce poutníků, plno procesí, slávy a zvonění. Ti moji poutníci byli vítáni jako vzácní páni, a když jsme šli konečně zpět, vyprovázal je celý průvod panstva, dali jim s sebou několik zbrojných lidí.

Tak ti vzácní poutníci už o mne zvlášť nestáli, zůstávali jen mezi sebou. Když jsme přišli do těch hor Pyrenejí, až k tomu zámečku, byl zámek otevřen dokořán, chystala se svatba. Ti dva poutníci šli přímo do zámku, ale mně řekli, abych zůstal s čeledí v hospůdce pod zámkem. Což, poslechl jsem, hospodský nám dal dobré víno, sušené hrozny, mandle a olivy. Po večeři nám vypravoval, že v horách bývali obři-lupiči, vystupovali na poutníky k svatému Jakubu a také se chtěli dobýt do toho zámku, uloupit princeznu. Ale zámecký hejt-

man prý byl na stráži, sám jediný ty obry pobil a naházel je do vlčí jámy u brány. Měl za to dostat princeznu, ale princezna nařfkala, že jí schází její věrný psíček jamníček; „však takový, jakého vy máte“. Můj jamník byl zatím stále nepokojný, obracel ke mně svá moudrá světla³⁴, jako by říkal: Můj milý pane, copak nevidíš, kde jsme? Ale já jsem ho hladil, aby byl zticha, a hostinský povídal dál, že ta princezna prosila, aby sečkali se svatbou rok a den. Dala postavit tuto hospodu pod zámkem pro poutníky k svatému Jakubu, večer jak večer chodila mezi ně, zdarma je hostila, poslouchala, co si vypravují, jestli neuslyší o svém psíkovi. Tak došel rok a zítra má být konečně svatba.

Druhý den ráno jsme se šli podívat do dvora na ten průvod do zámecké kaple. Hejtman byl nadutý, jako by mu už patřil zámek, princezna bledá, div neomdlévala. Dal jsem jamníkovi zlatý pantoflíček do tlamičky a poslal jsem ho k princezně. Jamník se rozběhl, posadil se na bobek, podával nevěstě její pantoflíček. Ženich křičel, aby toho psa zahnali, ještě prý někoho pokouše, ale nevěsta chytila psíka do náručí, volala: „Tatínku! Tatínku! Pravý vítěz přišel, to je můj osvoboditel!“ Jamník jí vyskočil z náručí a běžel ke mně, princezna za ním. Ženich se hleděl ztratit, ale ti vzácní poutníci, moji společníci, sami ho chytili a dali stráži. O svatbě mne potom slavili a říkali, že hned na první pohled ve mně poznali pána.

* * *

Starému myslivci se velmi zalíbil ten věrný psíček; zavolal na něho, zdvihl si ho za kůži na hřbetě na klín a starý jamník hned ucítil dobrého pána, strčil mu čenich pod koženou vestu, usnul. Myslivec chtěl vypravovat také příběh o věrném psíkovi, ale vtom přišel Jelen, že v kuchyni čeká posel, přinesl tohle psaní. Myslivec hledal brýle, hadač se nabídl, že to přečte. Na tom psaní byl hraběcí erb a uvnitř psal mladý hrabě, že přijede se svými přáteli na hon, aby bylo všechno přichystáno.

34 Zvířecí oči – v mysliveckém slangu. *Pozn. red.*

Starý myslivec se rozmrzel, dýmka mu přestala chutnat. Třicet let nevěděl o vrchnosti, jeho bývalý pán už dávno ležel pod drnem v kryptě na malenovickém hřbitově; to bylo naposled o jeho pohřbu, co tam viděli panstvo. Jeho syn se vůbec na panství neukázal, a teď nějaký vnuk holobrádek přijde na hon! Když si starý myslivec pomyslí, že má syny čtyři panovníky a sám má nějakému hrabátku chystat hon, uhodil na stůl, až mu jamník zavrčel na klíně. Synové ho prosili, aby nechal myslivosti a jel s nimi, ale tím ho jen více rozzlobili. Aby mu ulevili, vstali, že půjdou spát, a myslivec byl rád; vyšel si s Jelenem do bažantnice promluvit o tom honu a postěžovat si na vrchnost. Synové zatím se sešli se svými ženami v pokoji, tajně se radili, potom zavolali krejčího, dali mu řádný pytlík peněz a velké psaní. Krejčí se vytáhl a zmizel.

Druhý den ráno oznámili synové otci, že je na čase, aby se vrátili do svých zemí kralovat. Myslivce se tím zarmoutil, ale věděl, že to jednou musí být. Celý den ještě seděli spolu a povídali si, k večeru se krejčí vrátil zpět a přinesl psaní, synové je večer tajně četli a radovali se. Příští ráno byl celý průvod hotov, slon s velbloudy v čele, Jelen chodil kolem a kouřil prázdnou dýmku; tak si toho slona zamiloval, že se s ním nemohl rozloučit. Starý myslivec doprovodil celou výpravu až k dubu na křižovatce, tam se rozžehnal ještě jednou se svými snachami, slíbil všem, že bude-li potřeba, přijede, bude všem jejich dětem kmotrem. Synové ho znovu zvali, aby šel s nimi, nechal té služby, ale starý myslivec se zas bránil: v té myslivně si zvykl, v lese zná každý strom, tu žil s jejich matkou taková léta, až ji pochoval u malenovického kostelíka – jak by to všechno mohl opustit! Konečně se tedy rozešli, myslivec s Jelenem čekali, až se průvod ztratí v lesním úvoze, potom šli pomalu domů, tři tovaryši povzdálí za nimi, aby je nerušili. Jdou, kouří, nemluví, každý si jen myslil své; po chvíli Var a Kvik stanuli, počali věřit. Jelen se zastaví, naslouchá, praví: „Jemnostpane, mně se zdá, že už zas někdo jede – tak to ten vítr zanáší od myslivny. Aby to už byl mladý. Vždyť má přijet až za týden!“ Myslivce slyšel také hrčel kočár, psíci se vyřítli napřed, zuřivě vydávali.

Když došli na vršek u myslivny, opravdu: ve dvoře stojí kočáry, Jelenka běhá jako bezhlavá, z myslivny se hrne panstvo, celý sbor, staví se na dvoře do kruhu. Myslivec žasl, ale sotva vešel do dvora, zazněla kantáta, školní děti zpívaly, potom zahráli muzikanti slavné intrády³⁵ a nakonec, když všechno ztichlo, předstoupil vzácný pán se zlatým řetězem na krku, s ním dva písaři, jeden s pergamenem, druhý s červeným brokátovým pláštěm, a ten vzácný pán se hluboce poklonil, prohlásil myslivci, že ho vítá jako knížete a pána toho sirého kraje, který jeho synové pro něho koupili a jej knížetem té země jmenovali. Než se myslivec vzpamatoval, zas zněly zpěvy, hudba, předstupovali purkmistři, starostové, klaněli se novému pánu, prosili o přízeň. Ti dva písaři chtěli ho mermomocí obléci do brokátového šatu, ale báli se přistoupit, protože Var a Kvik na ně zle vrčeli, jak se chtěli dotknout jejich pána.

Myslivec konečně mávl rukou, vyňal dýmku z úst a řekl: „Tohle je těm mým synkům podobné! Tak tedy dobrá, mám-li už být vaším pánem, dělejte si, co chcete, jen ať se mi neperete. A jestli mně někdo vleze do lesa na škodu, dostane co proto. Daně si nechte na školy a na dobré bydlo, ale robotu lesní neslevím; jak oznámím hon, ať mám dost honců!“ S tím je propustil. Vtom se ozvaly hrozná rány – Jelen, jak viděl co se děje, běžel za stáje nabíjet hmoždýře a oslavoval příštího pána. Jelenka zatím strojila ze zbytků těch minulých hodů slavnou hostinu, všichni se tam veselili dlouho do noci, velebili nového pána; a myslivec se potěšil, že nebude opuštěný.

Druhý den ráno, když se rozjeli jeho poddaní, prosil tři tovaryše, aby tam s ním zůstali, pomohli mu panovat. Ale milí tovaryši prohlásili, že jim to nedá; zvykli si chodit vandrem, půjdou zas do světa. Ještě si odpočinuli několik dní, potom se rozloučili, slíbili, že se zas podívají jednou do myslivny, až je povede cesta kolem.

35 Fanfára. Pozn. red.

IV.

JAK SE SETKALI TŘI PODIVNÍ TOVARYŠI SE ŽLUTÝM MUŽÍČKEM A JAK SE STAL KOVÁŘ KRÁLEM

Když naši tři tovaryši došli až k dubu na křižovatce, nevěděli, kam se pustit do světa. Krejčí mínil, aby zůstali ve vlasti, chodili po městech a po vsích, dívali se, jak národ žije. Švec by byl nejradši šel navštívit ty čtyři panovníky, jednoho po druhém, aby prý poznali svět a měli se na těch panovnických dvorech dobře. Kovář je vyslechl a pravil:

„Hoši, nic tak. Krejčí by rád nic nedělal, a švec jen hodoval. Já myslím, že už je čas nechat lenošení a sloužení v cizí službě. Proč bychom se jednou nevydali do světa vykonat nějaký dobrý skutek na vlastní pěst? Vždyť, kdož ví? Když se jiní mohli stát panovníky, proč bychom my neměli chtít také jednou kralovat?“

To se oběma druhům líbilo, a tak se vydali přímo pryč do světa, do neznámých krajů. Toulali se drahý čas, až přišli jednou do hustých lesů, nebylo jim konce; přespali několikrát na mechu, trávili ze svých zásob, konečně jim docházelo maso, víno i chleba a nevěděli kudy kam, jak z toho hlubokého lesa ven.

Kovář šel popředu, jestli nenajde nějakou cestu, krejčí se vytahoval nad nejvyšší stromy, ale kolem dokola neviděl než samý les a za lesem hory, švec se sotva vlekl a naříkal. Když se smrákalo, spatřili v úvalu před sebou světélko. Šli k němu, došli k chalupě, vypadala jako stará hájovna. Nad vchodem parohy, okénko svítilo, ale kolem ticho, pes neštěkal, nikdo nevyšel, když zaklepali na vrátka. Kovář stiskl kliku, vešel dovnitř. V síni hořela louč na stojánku, v kuchyni visel měděný kotlík nad ohněm, v kotlíku se vařila polévka, ale nikde živé duše. Naši tovaryši nevěděli, co počít, tak se usadili v té hájovně. Chvíli čekali, když nikdo nešel, vylili si z kotlíku hustou polévku s masem a se zelím na talíře, jedli. Krejčí našel na polici džbán červeného vína, dobře se napili. Po večeři si zapálili, čekali,

že někdo přijde, aby mu zaplatili; když nikdo nešel, řekli si, že tam zůstanou na noc, a krejčí vypravoval před spaním povídku o jednom, kterého jeho vlastní dva bratři hanebně zradili.

1. Povídka o živé vodě a spící princezně, kterou vypravoval krejčí kováři a ševci

Jeden král měl tři syny, a když zestárl, oslepl. Žádný lékař mu neuměl pomoci, až jednou přišel na hrad starý slepý žebrák. Král mu dal hojně nadělit, však sám věděl, co je slepota. Žebrák děkoval a pravil: „Kdybychom si mohli, pan král a já, vymýt oči živou vodou ze spícího zámku, bylo by nám oběma dobře; a kdybychom se té vody napili, o deset let bychom omládlí.“

Jak se to král dověděl, kázal toho žebráka zavolat. Ale kde už byl žebrák – jako když se po něm slehne země. Nikdo nevěděl, kde hledat ten spící zámek, všichni tři principi se nabízeli, že jej půjdou hledat, král kázal vypravit nejstaršího. Princ vyjel, přijel na trojcestí, tam stál pod starou lipou kamenný sloup a na něm byl nápis:

„Kdo vlevo pojede, tomu se dobře povede.
Kdo vpravo pojede, do sídla rozkoše dojede.
Kdo středem jede, smrti neujede.“

Princ si pomyslí: na živou vodu času dost, zkusme to doleva – a kdož ví, jestli právě tam nenajdu ten spící zámek? Rozjel se doleva, přijel do města k jednomu králi, kde celý den jen jedli a pili, se veselili. Zůstal tam, na slepého otce zapomněl. Když se po roce nevracel, slepý král poslal druhého syna do světa. Princ dojel k tomu sloupu na rozcestí, pomyslí si, že na živou vodu času dost, jel doprava: což kdyby právě v té zemi rozkoše byl ten spící zámek? Přijel do města k jednomu králi, kde dnem i nocí jen hýřili, tančili, zpívali; zůstal tam, na slepého otce zapomněl. Když se po roce nevracel, šel nejmladší princ Jan k slepému otci, prosil, aby směl jít hledat ten spící zámek. Otec nechtěl, že je svého rodu poslední, ale konečně mu to dovolil. Princ vyjel, dojel na trojcestí, přečetl nápis na kamenném sloupu a řekl si: Jaké štěstí a jaká rozkoš, dokud je otec slepý? A ať jedu, kudy jedu, smrti nakonec neujedu! S tím se dal tou střední cestou.

Jel dlouho, konečně dojel jednou večer k poustevně, prosil starého poustevníka o nocleh. Poustevník ho přijal pro lásku boží, dal mu chleba a vody, ustlal mu na suchém listí. Jan se ho ptal, neví-li o spícím zámku. Poustevník se usmál, pravil: „Však vím, proč jsi přijel; co jich tu už bylo před tebou, chtěli probudit spící princeznu, ale nikdo z nich se nevrátil, protože nedovedli sami sobě poručit.“ Jan se divil, o jaké princezně mluví, pravil, že nehledá než živou vodu, aby mohl uzdravit slepého otce. Poustevník mu potom vypravoval, že na skále nad jeho poustevnou je spící zámek, v něm leží na lehátku překrásná princezna a v zahradě za tou síní prýští živá voda. Vrata toho zámku se sama otvírají hodinu před polednem a sama se zavírají v pravé poledne. Všichni, kdo tam dosud vešli, zmeškali tu lhůtu a sami usnuli smrtelným spánkem, protože pro princeznu zapomněli nabrat živé vody, včas odejít.

Princ poděkoval poustevníkovi a slíbil, že bude dbát jeho slov. Druhý den ráno čekal u vrat, a jak se otevřela, vešel do zámku. Šel po schodech, chodbami, bloudil, čas ubíhal, až konečně došel do síně, uprostřed stálo lehátko, na něm ležela dívka s rukama na prsou, spala a líbezně se usmívala. Jan užasl, jak byla krásná, už už chtěl kleknout k ní a budit ji z toho spánku; ale vzpomněl na otce, vyskočil, běžel otevřenými dveřmi do zahrady, kde prýstil vodotrysk živé vody. Nabral ji do lahvičky a spěchal zpět. Bylo mu strašně teskno, že má princeznu opustit – napsal na mramorový stolec u lehátka: „Princ Jan nabral tu vody pro slepého otce.“ Potom utíkal, jen letěl; když sběhl ze schodů, slyšel, jak těžké veřeje skřípou v závěsech, a sotva jimi prolétl, zapadly za ním s rachotem.

Došel dolů do poustevny, poustevník měl strach, že dlouho nejde, těšil se, když ho konečně spatřil. Princ se dobře vyspal, poustevník mu zatím nakrmil koně, dal mu s sebou jíst a pít a při loučení mu radil, aby se vyhnul vlastní krvi. Princ tomu nerozuměl, ale poděkoval za všechno, jel, až dojel k tomu sloupu pod lipou. Tam si konečně odpočinul, pustil koně na pastvu a usnul.

Když spal, ti dva bratři se vraceli právě zleva a zprava domů s nepořízenou. Tak dlouho hýřili, až všechno utratili, zdraví si pokazili,

nasytili se dobrého bydla a rozkoše. Sjeli se na trojcestí, a když se pozdravili, hledí, tu leží jejich nejmladší bratr a má za pasem lahvičku s živou vodou. Tak se na něho smluvili, lahvičku mu vzali a ujeli. Přijeli domů, starý král si umyl oči, prohlédl, a když se napil té vody, omládl o deset let. Objal oba syny a ptal se jich na Jana. Oba říkali, že o něm nevědí. Král chtěl ještě počkat, až se vrátí, že jim potom rozdělí království stejným dílem – však byl Jan jeho miláček.

Jan, když se probudil, spatřil, že lahvičky nemá. Hledal ji v trávě, marně. Konečně mu nezbylo než vsednout na koně a jet domů. Když dojel, viděl celé město samý prapor, v zámku se konala hostina, oslavovali uzdravení krále. Jan přišel k otci, otec ho uvítal, vypravoval, jak ho jeho starší synové uzdravili. Ale když Jan pravil, že on tu živou vodu vydobyl, ale že mu ji vzali, rozzlobil se král na něho, že je podvodník, dal ho zavřít do hladomorny, své království chtěl rozdělit jen mezi dva starší syny.

Oba princové se na to těšili, chystali se ke korunovaci. Vtom na jednu přijde posel, do země vtrhl nepřítel s velikým vojskem, cizí princezna táhne na hlavní město. Starý král se poděsil, kázal zavřít brány města, ale neměl vojska, aby ho hájilo. To cizí vojsko se rozložilo kolem města, ke králi přišel posel, oznámil mu, že princezna žádá, aby k ní přišel ten, jenž jí vzal v spícím zámku živou vodu; nepřijde-li, srovná celé město se zemí.

Král k ní poslal nejstaršího prince, princ šel nerad, bál se, co ho čeká. Princezna ho líbezně přivítala, posadila ho v stanu na koberec a ptala se, jak se mu líbilo v jejím zámku. Princ chválil zámek, princezna poslouchala, pak vstala a ptala se hrozivě: „Víš, cos napsal na stolek u mého lože?“ Princ přísahal, že nic nepsal, že za to nemůže. Princezna se zasmála, přikázala stráží, aby tomu podvodníkovi napráskali a pak aby ho poslali králi zpět s hrozbou, nepřijde-li ten, kdo byl v spícím zámku, že srovná město se zemí. Král byl starostí bez sebe, poslal princezně druhého syna, ale tomu se vedlo právě tak: také přísahal, že nic nepsal, že o ničem neví, a dostal řádný výprask. Starý otec si nevěděl rady, vzpomněl si, co říkal Jan. Uhodil na oba syny a ti se přiznali, že vodu ukradli Janovi. Otec propustil

Jana z vězení, Jan se rozjel k princezně, skočil z koně, chytil ji do náručí, princezna se nemusila ani ptát.

Když Jan odešel ze spícího zámku s živou vodou, celý zámek se probudil ze spánku, princezna vstala a spatřila na stolku nápis. Z toho poznala, že princ Jan zrušil zlé kouzlo, sebrala vojsko a šla hledat svého vysvoboditele. Tak slavili svatbu a Jan odpustil zlým bratřím.

* * *

Kovář se smál, jak ti princí mysleli, že Jan v zámku tím zápisem něco spáchal, zapírali a tím se sami prozradili. Švec mnil, že Jan neměl odpouštět, měl dát zlé bratry oběsit. Louč už dohořívala, kovář vyzval kamarády, jak chtějí v noci hlídat. Někdo tu v té chalupě je, vždyť měl připravené jídlo a pití, vedle v komoře je odestlaná postel; bude tedy třeba být na stráž celou noc. Krejčí a švec pravili, že jsou ospalí, kovář šel tedy hlídat první. Sedl si na práh, po ruce si položil silný klacek a nacpal si znovu dýmku; krejčí i švec si prostřeli na podlahu v světnici houně, ani jeden, ani druhý nechťel spát sám v komoře.

Kovář hlídal do půlnoci, hvězdy svítily, ale nic se nehnulo. Potom vzbudil krejčího, krejčí pravil, že bude hlídat v světnici, venku je zima; kovář odešel spát do komory, krejčí zas usnul, spali s ševcem až do bílého rána. Ráno kovář vyjde z komory, vidí, že oba druzi leží nepřikryti na holé podlaze. Vzbudil je, ptal se jich, co v noci dělali, jak hlídali, ale nevěděli o ničem.

Snědli k snídani trochu slaniny a chleba, zapili vínem a kovář pravil: „Kamarádi, musíme tu počkat, až se někdo objeví, abychom mu zaplatili. Ve spižírně je jídla dost, ale myslím, že bude nejlíp, aby dva z nás šli na zvěř, doplnili zásoby, ukázali dobrou vůli; je tady dost tenátek i pastí, jako v každé pořádné hájovně, kdo zůstane doma, nachystá oběd.“ Oba souhlasili, a tak se kovář a švec vydali do lesa líčit pasti; krejčí šel hledat pramen, přinesl vodu, vybral ze spižírny vejce, sádlo, hrách, špek, počal vařit v kuchyni na ohništi. Byla to černá kuchyně, s širokým komínem místo stropu, pod komínem

bylo kamenné ohniště, na něm na vysoké trojnožce stál kotlík. Krejčí vaří vodu, přikládá, řeže slaninu, najednou hledí, co se to v koutě batolí, jako světlá kočka; tu vyleze mužíček, všecek žlutý, s křivýma očkama, žlutou tvář i ruce, žluté šaty. Běhá po kuchyni, rejdí pod ohništěm, jako by tam krejčího nebylo, čichá žlutým nosíkem vzhůru a drápe se po omítce nahoru. Krejčí se smál tomu skrčkovi, jak tak běhá a cosi bručí. Když viděl, že by rád nahoru, vzal jej do ruky a zdvihl jej ze země. Vtom se mužík obrátil, kopl ho kovanými botkami do tváře, řičel, skákal po ohništi, převrhl kotlík, rozmetal oheň a zmizel. Krejčí ležel dlouho na zemi jako mrtvý, z nosu mu prýštila krev, a když se konečně vzpamatoval, měl šaty zkrvácené a nos naběhlý jako hrušku. Šel se umýt k pramenu, vypral si košili, bylo dávno poledne, než s tím byl hotov. Kovář s ševcem, když položili oka a tenátka, vrátili se domů, ale krejčí nikde, ohniště chladné, oběd rozházený po podlaze. Nevěděli, co se stalo, počali chystat sami. Konečně se krejčí vrátil, zalhal, že klopýtl o schůdek u dveří, když šel pro vodu – styděl se, že ho takový křeček přepral.

Než se naobědvali, byl skoro večer. Krejčí téměř nejedl, naříkal, jak ho to bolí. Kovář s ševcem si zapálili a švec vypravoval také o dvou princích, kteří zradili svého bratra.

2. Povídka o umělém ptáku, zlaté houni a spící princezně, kterou vypravoval švec kováři a krejčímu

Jeden král měl tři syny a zahradu, v té zahradě choval všechny ptáky, co jich jen je na světě; nescházel ani jediný. Ale jednou přišel do zámku facír. Ti dva starší princové kázali facíra vyhnat ze zámku, ale nejmladší Jan se ho ujal, zavedl ho do kuchyně, dal mu jíst a pít. V kuchyni vypravovali facírovi o té zahradě. Facír, když se napil, povídal, to že není nic, ale v třetím království na půlnoční stranu je jeden král, ten má ptáčka-zpěváčka ze samých diamantů; a když ho natáhne klíčkem, zpívá ten ptáček tak líbezně, že se mu žádný z té havěti v královské zahradě nevyrovná.

Jeden dvořan s tím běžel ke králi, ale než se vrátil do kuchyně se vzkazem, aby facíra přivedli ke králi, byl už facír pryč, jako když se po něm slehne země. Krále to velmi mrzelo, že má někdo takového zpěváčka, jakého on sám nemá, tesknil, až se rozstonal. Tu oznámil nejstarší z jeho tří synů, že pojedje toho ptáka-zpěváka hledat. Vzal si hodně peněz a jel, do roka do dne nepřišel. Potom jel ten druhý princ, ale také se do roka do dne nevrátil. Nejmladší princ Jan viděl, jak tatínek schází zármutkem, tak se sebral, jel také. Měl koně Krásníka, byl černý jako havran a rozumný kupodivu.

Jel dlouho lesy, městy, pustinami, až konečně přijel k jedné krásné hospodě. Zdaleka bylo slyšet cimbály a bubínky, když dojel, vyběhly z vrat černoooké dívky, lákaly prince do zahrady, tančit, hrát, zpívat, veselit se.

Princ chtěl sestoupit z koně, ale Krásník sebou trhl, vzepjal se, div ty dívky nepobil kopyty, a ujížděl s princem od hospody. Když byli daleko, princ sesedl pod lipou, pohladil koně po hřívě a pravil: „Dobře ses držel, Krásníku! Však já bych tam byl nezůstal!“ Tu kůň obrátí k princi hlavu a praví: „Však nevím! Pokušení je zlá věc a ta hospoda sluje Magnet, každého přitáhne – však uvidíš! Ale teď pojed, ať dostaneme toho ptáka-zpěváka.“

Jan se ani nepodivil, že Krásník mluví – však věděl, jaký je chytrý; tak ho nechal, aby šel, kam sám chce. Krásník letěl větrem, až dojeli k Bílému zámku. Jan sesedl a Krásník pravil: „Jene, až bude půlnoc, jdi do zámku, nic se neboj, nikdo tě neuvidí, všechny brány jsou otevřeny. Vejdeš do síně, tam spí král a jeho družina a u krbu sedí ten ptáček-líbezný zpěváček na zlaté kleci, má hlavičku pod křídlem a spí. Vezmi ho do hrsti a vrať se zpět, nic se ti nestane; jen se nedotýkej té zlaté klece!“ Jan poslechl, vešel o půlnoci do zámku, v kamenné síni leželi tam řadou rytíři a nejvýš u krbu spal král, vedle něho na zlaté kleci pták-zpěvák. Jan vzal ptáka, bylo mu líto zlaté klece. Sáhl po ní, ale klec stála na strunách, jak ji Jan zdvihl, struny zazněly, rytíři se vzbudili, král chytil prince. Princ se mu poklonil a pravil: „Jsem vinen, králi, před tebou, ale ne pro sebe chtěl jsem ti vzít ptáka-zpěváka. Můj tatínek chřadne steskem a dřív se neuzdraví, dokud jej neuslyší zpívat.“ Král řekl: „Pro lásku synovskou ti odpouštím. Jdi a přines mi zlatou houni obra lidojeda – za tu houni dostaneš ptáka-zpěváka.“

Princ se vrátil ke Krásníkovi. Krásník mu vyčetl, jak se chlubil, že by hospodě Magnetu odolal, a zlaté kleci neodolal. Potom jel s princem dál a dál, daleko, až konečně dojeli k Rudému zámku, kde bydlil ten obr lidojed. Krásník pravil princovi, že obr od poledne do jedné hodiny spí, aby vešel do zámku a stáhl z něho zlatou houni – „ale obrova pasu se nedotýkej, sic bude zle s tebou!“ Princ slíbil, ale když vešel k obrovi a viděl jeho krásný pas ležet na zemi u lože, neodolal, zdvihl pas. Ten diamantový pas byl celý pošitý zlatými rolničkami, a jak o něj princ zavadil, rolničky zvonily, obr se vzbudil, chytil prince, že si ho upeče k večeři. Princ se mu poklonil a pověděl mu, proč chtěl vzít jeho zlatou houni: aby za ni dostal ptáka-zpěváka pro svého nemocného otce. Obr ho vyslechl a pravil: „Dobře, synovská láska všechno omlouvá. Jdi a přiveď mi zlatovlasou princeznu z Černého zámku – pak dostaneš mou houni.“ Princ vyšel, Krásník už hrabal zuřivě kopyty a zle princovi vyčinil, jak se chlubil, že hospodě Magnetu se vyhne, ale dal se vést obrovým pasem. Potom se rozjel s princem a jeli dlouho, konečně dojeli k Černému zámku.

Krásník pravil princovi, aby počkal do půlnoci a potom aby šel dovnitř, vzal princeznu z lože – „ale zlaté koruny na stolku u lože ať se mi nedotkneš, nebo budeme oba dva nešťastní!“ Princ poslechl, vešel o půlnoci do zámku. Tam spaly na černých lehátkách ve velké síni krásné dívky, uprostřed nich princezna, bílá jako jabloňový květ. Sotva spatřil princ princeznu, chytil ji do náruče a běžel s ní ke Krásníkovi – na korunu ani nevzpomněl. Princezna se probudila, pranic se nedivila, když viděla, že leží v Janově náruči. Ale Janovi se nechtělo vydat princeznu tomu ohavnému lidojedovi. Když dojeli k Rudému zámku, pravil Krásník princovi: „Jestli si věříš, že už dovedeš odolat, jdi zas o polednách k tomu obrovi pro zlatou houni. Ale pamatuj, chytí-li tě, je s tebou konec!“ Princ vešel, nemyslel na nic než jak zachránit princeznu; pasu si nevšiml, vzal houni a běžel zpět. Hned se rozjeli k Bílému zámku, Jan dal králi zlatou houni, král mu vydal ptáka-zpěváka a Jan s princeznou vraceli se domů.

Když přijížděli k hospodě Magnetu, slyšeli odtamtud veliký křik. Před hospodou se hemžilo lidí, veselé dívky se dívaly z oken a smály se. Před vraty byli dva mladíci, po pás obnažení, přivázaní ke kůlu. Kat vedle kůlu rozdělával oheň, v ohni rozpaloval železnou tyč, že těm mladíkům napráská a vypálí jim na čelo zlodějské znamení. Janovi bylo těch mladíků líto, ale Krásník se na něho utrl, aby prý nekupoval lidské maso. Jan se přece jen ohlédl, poznal svoje bratry. Seskočil z koně, ptal se, co se děje. Kat mu pravil, že ti dva hýřili v hospodě Magnetu tak dlouho, až utratili všechny peníze: potom tajně v noci okrádali hosty, aby mohli pít, tančit, s dívkami se veselit. Princ dal všechno, co měl, bratři byli propuštěni, dostali své koně zpět. Tak jeli spolu domů, ale bratři Janovi záviděli. Když cestou odpočívali, Jan usnul, jeho bratři pohrozili princezně, aby mlčela, vzali Krásníka s princeznou a ptákem-zpěvákem mezi sebe, ujeli.

Jan se probudí, vidí, že je sám, nepochopil, co se to stalo. Volal a chodil marně, konečně se vydal pěšky na cestu k domovu. Když tak putoval, potká na cestě toho facíra, který jim doma kdysi vypravoval o tom ptákovi-zpěvákovi.

Facír k němu šel, prosil o almužnu, ale princ litoval, že sám nic nemá. Facír se usmál, pravil: „Milý princi, tys mi jednou dal almužnu, já teď pomohu tobě. Tvoji bratři dojeli domů a hádají se, kdo si má vzít princeznu. Princezna jen pláče a nechce se vdát, dokud jí Krásník neponese k svatbě a dokud jí pták nezaspívá při oddavkách. Ale Krásník bije každého, kdo se mu přiblíží, a pták-zpěvák má hlavičku pod křídýlkem, nezpívá, tvůj tatínek nad tím truchlí. Ty domů nemůžeš, bratři na tebe žalovali, žes zapomněl na otce a hýříš v hospodě Magnetu. Víš co, sprav se za facíra jako já, půjdeme spolu do zámku po ptaní³⁶.“

Princ ho poslechl, a když došli k zámku, šel facír dovnitř. Nejstarší princ stál právě s bratrem na dvoře, poroučel, aby vyvedli Krásníka a řádně ho zbili, ale nikdo se nechtěl odvážit do stáje. Facír se poklonil princi a pravil, že venku čeká jeho kamarád, ten rozumí koňskému masu. Princ kázal, aby ho přivedl; Jan přišel, hvízdal, Krásník vyletěl ze stáje a skočil po Janovi – všichni mysleli, že ho rozdupe. Ale ne – klekl před ním a lísal se k němu jako pes. Princi se s radostí rozběhli ke králi, král poručil princezně vyjít na dvůr a přesvědčit se, že Krásník poslouchá. Když vyšli, poklonil se facír králi a pravil, že jeho kamarád umí se ženskými, snad by ta princezna přestala plakat. Jan se ohlédl po princezně, popleskal Krásníka po krku a zavolal na něho jménem. Krásník zařehotal, princezna zdvihla hlavu a zasmála se na Jana, pravila, že se hned bude vdávat, jak jen pták-zpěvák zazpívá. Facír se jí poklonil a pravil, že jeho kamarád se vyzná v ptácích: tak ho zavedli do té zahrady, tam seděl pták-zpěvák v krásném pokojíku na zlatém bidélku, měl hlavičku pod křídlem. Jan vytáhl klíček, zdvihl ptákovi křídélko, natáhl ho klíčkem a ptáček hned se dal do zpěvu, rokotal tak líbezně, že všichni ostatní ptáci v zahradě umkli. Král se rozveselil a žádal princeznu, aby se rozhodla, kterého z jeho synů si vezme za muže. Princezna zavolala: „Tohohle!“ a chytila za krk mladého facíra Jana. Než se bratři vzpa-

36 Na žebrotu. Pozn. red.

matovali, věděl král všechno, kázal zlé syny zavřít a nachystal Janovi slavnou svatbu. Starý facír žil potom u dvora spokojeně až do smrti.

* * *

Krejčí ani neposlouchal, co švec povídal; ležel svinutý na houni a vzdychal bolestí. Kovář mínil, že kůň, aby mluvil, nemluví, ale jsou koně tak chytrí, že mluvit nepotřebují a jsou rozumem nad člověka. Švec si pak ustlal a kovář šel ven hlídat – měl rád les v noci, pod hvězdnou oblohou. Po půlnoci se vrátil, vzbudil ševce a odešel spát do přístěnku. Švec chvíli hlídal, pak klímal, usnul jako pařez, ráno spali zas oba, krejčí i švec, na holé zemi. Kovář neříkal nic, ale kroutil hlavou, nešlo mu na mysl, kdo ty houně kamarádům v noci bere. Šel s krejčím do lesa ukázat mu, kde nakladli oka a nalíčili pasti. Když se vrátili s dvěma zajíci a se srnou, ležel švec u ohniště, měl nos oteklý jako cibuli a obličej zkrvácený. Kovář ho polil vodou, a když se švec vzpamatoval, tvrdil, že klopýtl a udeřil se o ohniště. Kovář mlčel, uklidil rozházené ohniště, rozdělal znovu oheň a vařil oběd – však to byla spíš večeře.

K večeru se krejčímu i šveci trochu ulevilo, obkládali si celý čas tváře studenou vodou. Snědli polévku – kovář měl pečeného zajíce, – potom se ulebedili na svých houních a kovář oznámil, že bude celou noc hlídat sám v světnici. Zatkl novou louč, zapálil dýmku a vypravoval před spaním kamarádům o mořské princezně a o závistivých bratrech.

3. Povídka o zlatém ptáku, zlatém koni a mořské princezně, kterou vypravoval kovář krejčímu a ševci

Byl jednou jeden kovář, měl tři syny. Když umíral, řekl jim, aby hlídali tři noci, každou noc jeden, jeho hrob. Když umřel, synové ho pochovali pod lipou na rozcestí, večer šel hlídat nejstarší. Sedl si pod strom, klímal, až usnul, ráno byl hrob rozrytý. Celý den to spravovali, večer tam zůstal ten prostřední; ale také usnul, ráno byl hrob rozrytý. Konečně třetí noc zůstal tam Jan, nejmladší, seděl na té hromadě hlíny a plakal. O půlnoci přilétl bílý kůň, jen svítil tmou, stanul před Janem a zařehal: „Konečně jsem se dočkal! Až budeš potřebovat, přijď sem a hvízdni na mne!“ S tím ten kůň zmizel, do rána se už nic nehnulo.

Bratry zamrzelo, že nejmladší Jan hrob ohlídal, smluvili se, vzali si každý koně ze stáje, sebrali, co po otci zbylo, ujeli do světa, ani se nerozloučili. Janovi bylo v staré kovárně teskno; prodal domek, šel se na otcův hrob pomodlit, pak zahvízdl. V tu chvíli přiletěl bílý kůň, vítal Jana, a tak se spolu vydali do světa. Jedou, po čase Jan spatří v prachu cesty svítit zlaté pírkó. Seskočí, zdvihne je, ale bělouš varuje: „Nevezmeš-li, bude zle, vezmeš-li, bude hůř!“ Jan nedbal a pírkó si vzal. Po chvíli spatřil v prachu zlatý podkovák³⁷, bělouš ho zas varoval, ale Jan hřebík vzal. A po třetí tak sebral ze země zlatý kvítek.

Bělouš dojel s Janem až do královského dvora, tam už byli oba bratři za pacholky. Jan se přihlásil také, ale bratři mu záviděli, jakého má pěkného koně, kde mohli, na něho nasazovali. Jednou měl Jan noční hlídku, ale v stáji bylo světlo jako ve dne; Jan se těšil tím zlatým pírkem a to pírkó svítilo jako plamen. Bratři viděli v stáji světlo, běželi žalovat, že Jan v stáji svítí, jistě zapálí. Podkoní šel do stáje, vzal Janovi pírkó a ukázal je ráno králi. Král zvolal: „Konečně se dovíme, kde je zlatý pták!“ Jan se dušoval, že o žádném ptáku

37 Hřeb do podkovy. *Pozn. red.*

neví, ale král mu poručil, aby donesl ptáka, sic bude o hlavu kratší. Jan si šel postěžovat bělouškovi, běloušek mu vyčetl: „Vidíš? Tu to máš! Ale neboj se: jdi ke králi, ať ti dá korec³⁸ zlaté pšenice, abys měl ptáka cestou čím krmit!“

Jan poslechl, dostal zlatou pšenici a vyjel za zlatým ptákem. Běloušek ho nesl přímo až na mořský břeh, v moři byl na skále zlatý zámek, svítil jako jasné slunce. Jan pustil bělouška na pastvu, nasypal na břeh zlaté pšenice a postavil na louce tenátka. Z věže zlatého zámku se vznesli zlatí ptáci, přilétli na břeh zobat zlatou pšenku. Zobali, šli za ní pěkně až k těm tenátkám. Jan číhal za keřem, a jak jeden ten pták vlezl dovnitř, zatáhl, ptáka chytil. Ostatní ptáci uletěli, Jan vsedl na koně a jel zpět ke králi.

Král ho uvítal s radostí, jmenoval ho za to podkoním. Bratři se mrzeli, že mají poslouchat nejmladšího. A když Jan jednou se těšil zlatým podkovákem, běželi ke králi, že Jan zapálí stáj, taková záře prý jde z jeho komory. Král si zavolal Jana, jak viděl podkovák, zvolal: „Konečně se dovíme, kde je zlatý kůň!“ Jan se zas zaříkal, že neví, ale král mu zas pohrozil, že bude o krk kratší, když nepřivede zlatého koně. Jan zašel k bělouškovi, běloušek mu vyčínil a potom mu poradil, aby si vyžádal od krále měřici³⁹ zlatého ovsa pro zlatého koně. Vyjeli, jeli zas až na mořský břeh, tam se šel kůň pást, Jan nasypal zlatého ovsa na břeh a číhal za keřem s pevnou konopnou ohlávkou. Dlouho se nic nehnuło, až se bělouš napásl, vběhl do vody a zařehťal. Vtom se vynořili z vln zlatí koně, vyskákali na břeh a dali se do zlatého ovsa. Běloušek se k tomu jednomu přitočil, zlákal ho až k tomu křoví; Jan vyběhl, přehodil koni ohlávkou přes hlavu. Kůň se vzpínal, ale Jan vyskočil na bělouše, bělouš strhl zlatého koně s sebou, jeli, jen letěli, až do královského zámku.

Když král spatřil zlatého koně, poklepal Janovi na rameno, jmenoval ho svým dvořanem. Bratry mrzelo, že se z Jana stal pán; ale Jan každý den chodil k svému bělouškovi, sám si ho poklízel. Jednou

38 Stará objemová míra, asi 93 litrů. *Pozn. red.*

39 Stará objemová míra, asi 61 litrů. *Pozn. red.*

sedí u něho, těší se tím zlatým kvítkem a po stáji jde zář, jako když hoří. Všichni se sběhli, co to, i sám král. Jak spatřil kvítek, zvolal: „Konečně se dovíme, kde je zlatovlasá princezna, toto je kvítek z jejího panenského vínku!“ Poručil Janovi, aby mu přivedl zlatovlasou princeznu za ženu. Jan naříkal, běloušek mu vyčítal, jak ho varoval, potom mu poradil, aby si vyžádal od krále závoje, brokáty, hedvábí, střevíčky, perly a prsteny, všecko, co dívky milují. S tím se rozjeli zas na ten mořský břeh, bělouš se šel pást, Jan postavil hedvábný stan, v stanu vyložil všechny ty krásné věci, šperky, látky, šaty, a sám se schoval za křoví. Po nějaké době odplul od zlatého zámku zlatý člunek, v člunku seděla zlatovlasá princezna, komorná veslovala. Když přistály, vyšla princezna na břeh, vešla do stanu, prohlížela ty krásné věci. Jan se k ní zezadu přiblížil, chytil ji kolem pasu, a už tu stál bělouš, odjel s nimi dřív, než mohla komorná v lodce vykřiknout.

Princezna se brzy utěšila nad svým osudem, ale když dojeli do zámku, vyběhl starý král na dvůr, vzal princeznu do náručí, prohlásil ji za svou nevěstu a chystal svatbu. Princezna potichu plakala, Jan seděl v stáji všecek nesvůj, ale koník ho těšil, poradil mu, aby si vyžádal milost: že poveze nevěstu na svatbu tak, jak ji přivezl. Král zatím sezval všechno panstvo kolem dokola, strojil náramnou hostinu. Když nadešel ten den, požádal Jan, aby směl vézt nevěstu k oddávkám tak, jak ji přivezl. Král byl tomu rád, Jan vsedl na bělouše a vzal bledou princeznu v nevěstiných šatech do náručí. Vyjel v čele slavného průvodu, ale sotva byli ze dvora ven, bělouš se rozletěl, zmizel slavnému průvodu jako obláček. Odnosl Jana s princeznou na zlatý zámek a víc o nich nikdo neslyšel.

* * *

Kovář dopověděl a podíval se po svých družích. Krejčí ležel svinutý do klubíčka, chrápaje hvízdal nosem; švec se rozvalil na hřbet a chroptěl basem. Kovář si znovu zapálil, napil se trochu vína a myslil, myslil na všecko, co dosavad všichni tři zažili vespolek. Tak mu plynul čas, nehnula se ani myš, až okénko hájovny zbledlo a venku se

ozvaly čejky. Kovář se šel trochu prospat, ráno po snídani prohlásil druhům, aby šli prohlédnout oka, že bude vařit sám.

Došel si pro vodu, vyrušil srnu, rozdělal na ohništi oheň a počal špikovat srnčí hřbet slaninou. Najednou slyší chrastit, z kouta vyběhne žlutý mužíček, rejdí, běhá jako lasička, kováře si nevšímá; pak čichá vzhůru k ohništi a drápe se nahoru. Kovář si ho naoko nevšímá, ani když se sápal na ohniště, až konečně mužík zlostně zavrčel a ukazoval prstíkem vzhůru – aby ho kovář vyzdvihl. Kovář hmátl za sebe do svého rance po kleštích, chytil mužíka ostrými kleštěmi v pase a stiskl. Mužík vyvřískl jako chycený zajíc, ale kovář nepustil, držel si ho od těla a pěkně si ho prohlédl. Potom zdvihl pařez u krbu a přimáčkl pod něj mužíkovi nožku v žluté botičce. Mužík kvičel, kovář si ho nevšímá, dal srnčí hřbet na pekáč, pekl jej nad ohněm a poléval. Mužík ztichl, jako by ho nebylo, ale jen kovář zaskočil do světnice pro sůl a koření, už našel po návratu pařez odklopený, mužík byl pryč; jen několik kapek krve vedlo na chodbu, ven, až k staré studni uprostřed dvora. Kovář se vrátil do kuchyně, a když přišli krejčí se ševcem – však nenesli nic, celý čas leželi pod mezí – ucítili takovou vůni zvěřiny, že zapomněli naříkat.

Kovář jim naložil po plném talíři masa, zalil divokou omáčkou, nechal je najíst. Potom jim řádně vyhuboval, pověděl jim, jak toho mužíka spořádal, a pravil, že se odpoledne za ním podívá. Kamarádi mlčeli, však se sami dost hanbili a kovář vylezl na půdu, snesl sítě, z těch sítí si navázal dlouhé, pevné lano. To lano navinul na rumpál nad kamenným roubením té studny a poručil kamarádům, aby ho zvolna spouštěli dolů; až zatřese provazem, aby ho vytáhli. Vzal si s sebou několik loučí, udělal na konci provazu kličku a dal se spouštět. Kolem dokola byla čirá tma, studna byla hodně hluboká. Konečně stanul na dně, bylo vyschlé. Zakřesal, rozžehl louč a spatřil v okrouhlé zdi dvířka. Stiskl kliku, otevřel, za dveřmi byl pěkný pokojík, lože, stůl, židle, pohovka, ze stropu svítila svítlna. U pohovky stála krásná dívka, hrozila mu prstem, a na pohovce spal žlutý mužík, měl nohu zavázanou. Princezna šla po špičkách ke kováři, prosila ho šeptem, aby odešel, nečinil ji nešťastnou, že ten mužík

má strašnou čarodějnou sílu, každého zahubí. Ale kovář se zasmál, chytil mužíka do pěsti, až vyvřískl, převázal ho dobře řemenem, vynesl ho za dveře a tam si ho zavěsil na skobu ve zdi. Pak se vrátil do pokojíku a ptal se té dívky, co se s ní děje, proč tam je v tom podzemí. Dívka mu pravila, že je dcera mocného krále; jednou, když sbírala v lese maliny, ten mužík ji chytil provazem do oka, naložil ji na vozík a odvezl si ji do té hájovny. Tam ji hlídal, musila mu vařit, poklízet, utéci nemohla z té pustiny. Tu pod zemí má ten mužík svoje poklady a do toho pokojíku ji spouští, když myslí, že hrozí nebezpečí. Kovář pravil princezně, aby se nebála, že ji dá vytáhnout svými kamarády, dovede ji k otci. Princezna mu děkovala a dala mu svůj prstýnek na památku. Kovář ji vyvedl do studny, ovázal ji provazem a zatřásl. Krejčí s ševcem nahoře počali točit, kovář prosil ještě, aby dala pak spustit i pro něho provaz. Když princezna se vznesla po provaze nahoru do tmy, sejmul kovář mužíka ze skoby a poručil mu ukázat poklady. Mužík se vzpíral, ale když ho kovář stiskl, natáhl prst k jednomu kamenu. Kovář vylomil kámen ze zdi a uvnitř spatřil síň plnou zlata, drahého kamení, poklady ze set a set let, shromážděné pradávnými králi. Kováře to těšilo, ale znepokojovalo ho, že provaz se nevrací dolů. Čekal, volal, provaz nešel, nikdo se neozýval. Kovář se zarmoutil, že princezna, když se osvobodila, na něho zapomněla, ho zradila. Mužík se šklíbil, kovář se hněval a pravil:

„Teď už dost! Ráno ses dostal sem bez provazu, dovedeš tedy také vyjít bez provazu. Hybaj napřed, a jestli mne oklameš, je to tvoje poslední hodinka.“ Mužík viděl, že je zle, šel do pokojíku, kovář si ho držel na řemenu. V pokojíku odšoupl za záclonou dřevěnou plotnu ve stěně; ukázaly se točité schůdky, o těch nevěděla ani princezna. Po těch schůdkách vyvedl kováře na světlo, mocný kovář měl co dělat, aby se tím šnekem protáhl. Když vyšli nahoru, nebylo tam ani ševce, ani krejčího, ani princezny. Sotva ti dva druzi vytáhli princeznu na světlo, poradili se se zlým, zachtělo se jim samým být králem. Pohrozili princezně, aby mlčela, sebrali, co měli potravy a pití, vydali se s ní hned na cestu. Kovář myslil, že princezna sama ho zradila, pravil tomu mužíkovi:

„Vidíš, ty skřečku, co z toho máš, když sedíš tady sám. Pojd' se mnou, půjdeme do světa, když nás zradili, bude nám oběma veseleji.“ Mužík poslechl, a že měl nožku pochroumanou, vzal ho kovář do rance, nabral trochu potravy, trochu zlata a šli. Vyšli z lesa, chodili světem a ten mužík přilnul ke kováři; nebyl zlý, byl jen plachý jako lesní zvířátko, bál se lidí. Ta princezna, když ji viděl v lese, se mu zalíbila jako krásný kvíteček, bylo mu samému smutno; ale když ji chytil, nevěděl, co s ní počít. Tak putovali kovář s mužíkem spolu, až došli do královského města.

V městě bylo veselo, vyhrávala hudba, z kašen teklo víno, prapory vlály, princezna se měla na druhý den vdávat. Krejčí a švec, než došli s princeznou do jejího domova, se uzdravili, nosy jim splaskly; a když králi přivedli dceru, král z radosti ustanovil, aby si princezna jednoho z nich vzala za muže, že dá každému půl svého království. Princezna prosila rok a den lhůtu, myslila na svého kováře. Když nešel, co měla dělat, oznámila, že si vezme toho, kdo v den sňatku přinese hezčí snubní prstýnek. Švec i krejčí objednali, každý zvlášť, u zlatníka prstýnek, ale hrozili mu smrtí, bude-li ten druhý prstýnek hezčí. Zlatník udělal dva prstýnky navlas stejné, ale strachy nespál, ze zoufalství zašel do hospody. Kovář právě přišel do města, vešel do hospody, vytáhl mužíka z rance, oba si sedli za stůl a večeřeli. Když viděli smutného zlatníka, dal se s ním kovář do řeči, vyzvěděl, co se děje, a pravil:

„Víte co, mistře, já vám pomohu. Já jsem také z vašeho cechu, udělám vám do rána prsten, že se podívíte. Ráno donesete oběma ženichům jejich prsteny a ten můj prsten ukážete princezně, neřeknete, od koho je.“ Zlatník měl z toho velikou radost, hostil ty dva divné druhy dlouho do noci. Druhý den ráno běžel na hrad, krejčí a švec už čekali v rytířských šatech. Zlatník odevzdal každému prsten v škatulce, pak běžel k princezně, poklonil se a pravil, že jí nese snubní prsten. Princezna se podivila, vždyť nic od něho neobjednala. Ale jak spatřila prstýnek, políbila jej, poručila zlatníkovi, aby došel pro toho tovaryše, a běžela ke králi.

Tam čekali všichni dvořané, král seděl na trůně, ti dva ženiši stáli u trůnu, podávali princezně každý svůj prstýnek. Princezna se jen usmála a pravila: „Hled'te, vždyt' už mám prstýnek, to je ten pravý, a kdo mi ho poslal, bude mým mužem.“ Švec i krejčí žasli, odkud se vzal ten prstýnek, ale tu se otevřou dveře, vejde kovář.

V obou hrklo, princezna vzala kováře za ruku a přivedla ho králi. Král objal kováře a podíval se na ševce i krejčího tak hrozně, že oběma sláblo srdce. Kovář máchl rukou a pravil:

„Hoši, to bylo neřádné – ale že jsme byli vždy dobří kamarádi, ty, krejčí, budeš poselák⁴⁰, a ty, ševče, budeš okoušet v kuchyni. A tohohle mužička si tu necháme hlídat naše poklady!“

Potom slavili svatbu, mužíček jim přivezl také své poklady, princezna s kovářem žili šťastně až do smrti,

protože jedli chleba ze rži⁴¹ –
a ty, Řího, nelži.

40 Úřední sluha, posel. *Pozn. red.*

41 Žito. *Pozn. red.*

Václav Říha
Nová povídka o třech podivných tovaryších

Edice Literatura pro děti a mládež
Ilustrace na obálce Good_Stock/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 15. 11. 2018

ISBN 978-80-7602-401-4 (epub)
ISBN 978-80-7602-402-1 (pdf)
ISBN 978-80-7602-403-8 (prc)